

Літературно-культурний журнал українських письменників Румунії

Наши голоса

Місячник Союзу українців Румунії. XXXII рік видання. № 341, листопад, 2022

9 листопада

*День української мови
в Румунії*

*І чужому навчайтесь,
Щі свого не цурайтесь...*

М. Шибанко

Наш голос

NAȘ HOLOS
ISSN 1220-6296

Головний редактор – Ірина Мойсей
Редактори: Іван Ребошапка
Михайло Трайста

Редколегія:

Корнелій Ірод, Іван Ковач,
Микола Корнищан, Михайло Михайлюк,
Віргілій Ріцько

Адреса редакції:

Раду Попеску, 15, Сектор 1, Бухарест;
Телефони: 021/222.07.29; 021/222.07.37
Телефони\Факси: 021/222.07.37; 021/222.07.55;

E-mail: nas.holos@uur.ro

Друкарня «RCR Print»,
Бухарест, Румунія

Redacția:

**Str. Radu Popescu, Nr. 15, Sector 1,
București România**

Застереження:

- За достовірність фактів, цитат, власних імен та інших відомостей відповідають автори підписаних матеріалів.
- Редакція може не поділяти точки зору авторів.
- Надіслані до редакції матеріали не рецензуються і не повертаються.
- Редакція залишає за собою право скорочувати й редагувати надіслані матеріали, не порушуючи їхнього основного змісту.

Читайте в номері:

- ❖ *9 листопада – День української мови в Румунії*
 - Політична заява
 - IV Міжнародна конференція «Українці в Румунії. Історія, сучасність і перспективи»
 - Відгуки
- ❖ *Життя як бурхливе море*
- ❖ *Десятитомна праця Юрія Коваліва*
 - Про українську лірику Румунії –
 - Метафоричні одивнення Івана Ковача
- ❖ *Україністика Бухарестського університету – одна із складових румунської філології (LXXX)*
- ❖ *Творчий універсум Корнелія Ірода*
 - тетралогія «Свято» –
- ❖ *«Є відчуття великої сім'ї...»*
- ❖ *Легенди минулих літ і сьогодення*
- ❖ *Матір Божа Мала*
- ❖ *«Під Твою милість, Мати, прибігаєм...»*
- ❖ *Дикий рай (Уривок з роману)*
- ❖ *Свято. IV Ворог мого ворога (Уривок з роману)*
- ❖ *Пригоди хороброго опришка Григорія Пінті (Уривок з повісті)*
- ❖ *Християнські читання «Гірчице зерня» (Оповіді про основи християнського віровчення)*

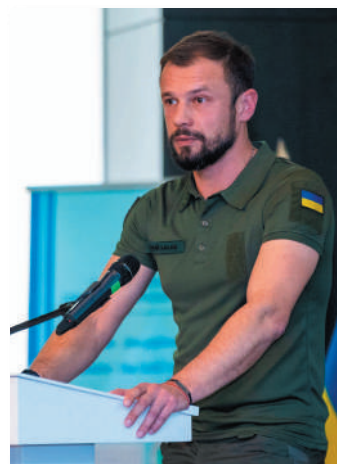
5 років тому Палата депутатів прийняла законопроект про оголошення 9 листопада Днем української мови. Відтоді це свято стало одним із найважливіших для української громади. У цьогогорічному масштабному заході, організованому Союзом українців Румунії в Бухаресті, взяли участь представники Уряду й Парламенту Румунії та Верховної Ради України, Світового та Європейського Конгресів Українців, місцевих органів виконавчої влади та самоврядування Румунії та України, Посольства України в Румунії, представники академічної спільноти обох сусідніх країн, культових і громадських установ та організацій, культурних товариств та благодійних фондів.

Вітаючи присутніх на офіційному відкритті заходу, голова СУР, депутат Мирослав Микола Петрецький зазначив: «Народ може відбудувати будь-що, але він не зможе відновити свою мову, якщо вона втрачена. Уже впродовж 30 років Союз українців Румунії робить все для того, щоб зберігати й

передавати рідну мову наступним поколінням. І сьогодні цей захід засвідчує правильність наших дій. Ми засмучені через події в Україні – і це водночас доводить наскільки важливими є мова і культура. Адже ворог нищить не лише інфраструктуру, те, що відбувається в Україні, – це удар по нашій мові та культурі. Тому ми тут маємо зберігати й примножувати надбання українців. Навколо українського народу об'єднався весь світ. А там, де єдність, – там сила. Слава Румунії! Слава Україні!».

Народний депутат України Сергій Бабак, голова Комітету Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій, між іншим сказав: «Сьогодні справді важливий день, важливий для України, важливий день для кожного українця. В Україні відзначають День української мови та писемності, Румунія ж є єдиною державою, яка відзначає День української мови на державному рівні. Це справді дуже важливо, тому що мова – це елемент ідентичності будь-якої нації. Якщо не буде мови – не буде й нації. Сотні років Росія намагалася знищити українську мову й Україну як націю. Українська мова – це найпотужніша зброя нашої нації, бо наші вороги бояться її більше, ніж наших Збройних Сил. І нас не змогли знищити саме тому, що у нас залишалися носії української мови. Вони залишалися не тільки в Україні під час російсько-советської окупації, а й по всьому світу. І не дарма Президент України Володимир Зеленський під час своєї інавгураційної промови в Парламенті сказав чітко: «Нас – 60 мільйонів». Він мав на увазі, що 40 мільйонів знаходяться в Україні, а 20 мільйонів – це наша діаспора за кордоном, це етнічні українці, які несуть в собі не тільки код нації – українську мову, вони несуть в собі культуру, історію, і найголовніше – вони передають їх дітям».

(Продовження на 4 с.)

9 листопада – День української мови в Румунії

(Продовження з 3 с.)

Президент організації «Україна 2050», Почесний консул України в Канаді, Президент Світового конгресу українців 2008-2018 Євген Чолій у своїй промові між іншим підкреслив: «Українці Румунії належать до народу, який викликає величезну пошану в цілому світі. Одне з найважливіших завдань – це плекати традиції, передавати їх від покоління до покоління. День української мови в Румунії цього року є зброєю проти гібридної війни РФ, яка включає дезінформацію і хоче переконати цілий світ, що українці й росіяни – один народ. Росія чинить геноцид, щоб знищити ідею бути українцем».

Також на офіційному відкритті заходу виступили: радник Президента Румунії з питань культури, релігій та національних меншин Серджіу Ністор, заступниця голови Комітету з питань зовнішньої

– Підтримка України в контексті збройної агресії Росії: дії держави та приклади передового досвіду, потреба у відбудові українських міст і регіонів.

– Мова як фундаментальний чинник формування людини та консолідації нації. Роль державного управління у популяризації та підтримці державної мови.

– Освіта рідною мовою – ключовий вектор захисту національної ідентичності українців у Румунії.

– Румунія та криза біженців з України: допомога від міжнародних організацій, громадських організацій та заходи щодо запобігання і протидії торгівлі людьми.

Подія завершилася святковим концертом української пісні й танцю за участю численних вокальних і танцювальних колективів з Румунії та України. Примітним є той факт, що в рамках художньої програми виступив колектив українських дітей-біженців, які разом з родинами знайшли прихисток у Румунії.

Слід згадати, що в рамках святкового заходу очільниця секретаріату Товариства «Україна-Світ» Алла Кендзера вручила Знак Народної Пошани, Орден «За міжнародне співробітництво» Союзу українців Румунії та Ювілейну медаль «30 років Незалежності України» голові Союзу українців Румунії, депутату Миколі-Мирославу Петрецькому.

політики Сенату Роберта Анастасе, заступник голови Палати депутатів Васіле Даніель Сучіу, директорка в Канцелярії Прем'єр-міністра Румунії Дора Маргаріт, лідер парламентської групи національних меншин у Палаті депутатів Варужан Памбукчіан, державний секретар зі стратегічних питань Міністерства закордонних справ Румунії Юліан Фота, II-ий секретар Посольства України в Румунії Олександр Златін, державний секретар Департаменту міжнаціональних відносин Еніко Каталін Лаціко та державний секретар Міністерства культури Андраш Іштван Деметер.

Після офіційного відкриття захід продовжився дискусіями у чотирьох тематичних панелях:

9 листопада – День української мови в Румунії

ПОЛІТИЧНА ЗАЯВА

З нагоди Дня української мови в Румунії голова Союзу українців Румунії, депутат Микола-Мирослав Петрецький виголосив з трибуни Палати депутатів політичну заяву:

Вже п'ятий рік поспіль українці Румунії відзначають 9 листопада День української мови, встановлений Законом № 1000. 213/2018. Майже одностайно прийняття Парламентом Румунії нормативного акту про встановлення Дня української мови є ще одним доказом визнання ролі національних меншин у Румунії, а в даному випадку – української спільноти, яка є третьою за чисельністю етнічною меншиною в Румунії, і яка разом з румунською меншиною в Україні служить мостом між румунським та українським народами.

Для будь-якої етнічної громади важливим у її житті є день, пов'язаний зі святом рідної мови, яка є священним надбанням народу, що передається з покоління в покоління письмово чи усно. Цей день ми відзначаємо 9 листопада, коли українці всього світу відзначають День української писемності та мови. І такі свята є гарною нагодою для того, щоб нагадати про важливість української мови в Румунії та щоб забезпечити краще просування української культури в румунському суспільстві.

ООН вважає, що всі дії, які сприяють поширенню рідних мов, служать не тільки заохоченню до мовного розмаїття та багатомовної освіти, але й допомагають розвинути обізнаність про мовні та культурні традиції в усьому світі та надихнути до солідарності, оснований на порозумінні, толерантності та діалозі. Рідна мова, загалом, є та, яку людина знає

найкраще, якою найбільше користується, також вона є дуже важливим елементом у самопізнанні, і, мабуть, тільки вона може правдиво відтворити те, що говорить душа.

Кілька років тому було складено рейтинг найбільше вживаних рідних мов Європи, в якому українська опинилася на 8 місці, і це свідчить про те, що, хоча вона не є офіційною мовою Європейського Союзу, – я сподіваюся, що це станеться в найближчому майбутньому, – роль української мови постійно зростає.

Цього року святкування затьмарене війною в Україні, яка вибухнула 24 лютого, і український народ, як ніколи, потребує підтримки та солідарності всього світу, включно з Румунією, у протистоянні Росії, яка намагається не тільки знищити інфраструктуру, українські міста й села, але навіть стерти історію України шляхом навмисного знищення української культурної спадщини та заборони української мови.

Мовне різноманіття є джерелом збагачення для кожного суспільства. А культура та збереження мови є неодмінними складовими існування та національної свідомості. Союз українців Румунії грає фундаментальну роль у збереженні та просуванні української мови й культури в Румунії.

А головне для консолідації освіти рідною мовою, яка є істотним елементом ідентичності української громади Румунії, одним із найважливіших як із культурної, історичної, так і з географічної точок зору.

Усі ми повинні цінувати, знати рідну мову, пишатися нею, передавати її з покоління в покоління, як дар, безцінну коштовність, справжній скарб, що єднає покоління і народи.

Народні депутати України, які відвідали Румунію з нагоди святкування Дня української мови, зустрілися зі своїми румунськими колегами в Парламенті Румунії.

9 листопада – День української мови в Румунії

IV Міжнародна конференція «Українці в Румунії. Історія, сучасність і перспективи»

У рамках святкування Дня української мови в Румунії у Бухаресті пройшла IV Міжнародна конференція «Українці в Румунії. Історія, сучасність і перспективи», яку щорічно організовує Комісія з питань культури Союзу українців Румунії.

Роботи Конференції проходили в осередку Бухарестської філії СУР. У двох секціях «Література і культура» та «Міжкультурний діалог» було виголошено 48 доповідей, пов'язаних з культурою, літературою та історією українців Румунії. Всього у Конференції взяли участь понад 100 осіб – представників Бухарестського університету, Клузького університету імені Бабеша-Бойяї, Ужгородського національного університету, Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, Львівського національного університету імені Івана Франка, Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Сатумарського повітового музею

Спілки письменників Румунії, Спілки професійних журналістів Румунії, а також Спілки письменників Республіки Молдови та Карпатської платформи у Братиславі (Словаччина).

У рамках конференції відбулись презентації книг, фотовиставки та музичні й поетичні виступи

ВІДГУКИ • ВІДГУКИ • ВІДГУКИ

Про заходи, організовані Союзом українців Румунії до Дня української мови в Румунії, у цілому та про Міжнародну конференцію «Українці Румунії – історія, сучасність та перспективи» зокрема учасники поділилися своїми враженнями з **Христиною Штірбець**.

Володимир Антофійчук – професор Чернівецького національного університету ім. Юрія Федьковича, почесний доктор Сучавського університету «Штефан чел Маре»:

Перед усім хочу висловити щиру, глибоку, сердечну подяку румунській державі, Союзу українців Румунії й особисто депутату, пану Петрецькому, за прекрасні дієства, які були вчора й сьогодні. Я маю на увазі свято української мови в Румунії та сьогоднішню Міжнародну наукову конференцію під назвою «Українці Румунії. історія, сучасність та перспективи». Я б навіть розпочав із третього – перспективи, бо коли бачиш такий сплеск, такий потужний спалах пошани українства в Румунії, це додає енергії, це

додає якогось такого творчого імпульсу, наукового імпульсу і впевненості у тому, що ті трагічні події, які зараз відбуваються в Україні, вони відійдуть в минуле, і Україна, хоч і з такими колосальними втратами, а особливо людського ресурсу, переможе і зміцніє і буде у колі найпередовіших держав світу. Безумовно, велика подяка румунській державі за те, що вона дала прихисток українцям, які почували себе тут, можна сказати, як вдома. Це – одне. А інше – що в історії таких випадків, коли Румунія рятувала українців, – багато, бо навіть якщо звернемося до тих часів, коли Російська імперія з волі Цариці Катерини II зруйнувала Запорізьку січ, ту січ, яка обороняла і Росію, але, коли не вигідно було Росії підтримати українське козацтво, Січ зруйнували, рештки козацтва де оселилися? У дельті Дунаю, там знайшли місце для того щоби існувати, для того щоби продовжувати ті свої традиції, не військові, а культурні, скажімо, побутові, обрядові, і таке інше. Далі, тут на території Румунії знайшли місце для виявлення свого національного духу, культурного духу, релігійного

9 листопада – День української мови в Румунії

ВІДГУКИ • ВІДГУКИ • ВІДГУКИ

духу такі відомі діячі, як, наприклад, Паїсій Величковський, який похований у Нямецькому монастирі, такий діяч, як Микола Устиянович, який мав дружні стосунки з Емінеску, інший діяч – Сильвестр Яричевський, який був примарем в Сереті, там він похований. Але ми маємо ще одну потужну творчу письменницю Ольгу Кобилянську, яка народилася в Гурі-Гуморі, й там споруджено її пам'ятник. А дивіться, як воно виходить, що з одного боку Російська імперія, яка є уособленням злих темних сил, постійно переслідувала українців, а Румунія їм допомагала. У 1919 році частина українського війська Української Народної Республіки знайшла

притулок на території Румунії. Коли вже Радянська Росія організувала Голодомор у 1932-1933 роках, частина українців переселилася в Румунію і тут вона знайшла свій другий дім. І так само, коли так звані оті червоно-зоряні прийшли у 1940 році, частина української інтелігенції куди прийшла? Сюди, в Румунію, тут вони продовжували свою діяльність. Так само сталося і в 1944 році. І ці моменти варті того, щоби їх розвивати і щоби це було реалізовано у великих наукових працях. Але це є частиною історії українців Румунії, те про що ми сьогодні говорили на цій науковій конференції, до речі, це вже четверта наукова конференція. Справді, це звучить дуже символічно, це звучить дуже обнадійливо, і це є перспектива того, що ми, українці, з підтримки всього світу і, зокрема, Румунії переможемо.

Ще один дуже важливий момент, у той час, коли зараз росіяни нищать Україну, передусім б'ють по освітніх закладах, нищать університети, нищать школи, нищать зараз інфраструктуру, щоб ми були позбавлені світла, щоби ми були позбавлені тепла під час зими, а Румунія підтримує національні інтереси українців: маємо тут потужну, розгалужену освіту, починаючи з дитячого садка. Видно, як мудро зараз діє Союз українців Румунії. І це стається чому? Тому що є потужний очільник, який розуміє національні потреби, він підібрав команду відповідну, яка допомагає йому, бо одна людина не може все зробити.

Правда, у pana Петрецького є обов'язки як депутата, парламентаря, і він багато подорожує як Румунією, так і Україною, бо є в цьому відповідна потреба.

Я от сьогодні на цій презентації говорив про нове видання, яке з'явилося, про «Бджілку». Вона з'явилася, бо СУР розуміє, що виховувати знання мови, плекати рідну мову, треба змалечку. Ці діточки ще не вміють читати, але за допомогою цього журналу вони вже пізнають світ, вони поповнюють свій словниковий запас, вони розв'язують різні простенькі задачки, але це їм допомагає формувати знання рідної мови.

Мені ще сьогодні сподобалося як СУР заохочує дітей, їх нагороджує. Це ціла подія для дитини: вона – переможець. Вона здобула перше місце. І таких діток було багато. Або ті, що отримали другу або третю премію, чи навіть тоді, коли дитина, може, ще не має таких здібностей, аби продемонструвати, показати себе на людях, але вона має заохочення, її відзначили. Це дуже, дуже гарно, це дуже потужно.

А вчора мене ще зворушило чотири панелі, а п'ята – сьогодні, в рамках яких було обговорено коло питань. Яка велика кількість людей як з Румунії, так і з України взяли участь у цих дискусіях, який науковий підхід до тих чи інших питань, як, наприклад, проблема рідної мови, як ділилися своїми спостереженнями учасники цього дійства.

А сьогодні я мав честь очолювати секцію, яка була присвячена проблемам літератури. Сьогоднішні доповіді, звичайно, стосувалися розвитку української літератури тут, в Румунії. Це те, що ми називаємо історією українців, але вже в іншому вигляді, це є творчість, це є література, це є слово, це є пошана до слова. Бо як можна пропагувати слово? Різними способами, але є місцева література, яка твориться українською мовою. І потім, ми маємо потужних авторів, письменників, які виявили свою творчість тут рідною українською мовою.

(Продовження на 8 с.)

9 листопада – День української мови в Румунії

ВІДГУКИ • ВІДГУКИ • ВІДГУКИ

(Продовження з 7 с.)

Ми маємо п'ять членів Національної спілки письменників України, зокрема це є пан Корнелій Ірод, якого ми сьогодні нагороджували найвищою нагородою Національної спілки письменників України – Золотою медаллю «Почесна відзнака». Далі, ми маємо письменника Михайла Михайлюка, письменника Івана Ковача, письменника Михайла Трайсту, молоду поетесу Ларису Трайсту, вони є членами Національної спілки письменників, а тут ще є ціла когорта тих письменників, за якими справа не стане, і вони неодмінно вступлять до цієї поважної творчої спілки.

Що я хотів би сьогодні відзначити? Хотів би відзначити високий науковий рівень тих доповідей, які були сьогодні виголошені, зокрема виступав професор Бухарестського університету Константін Джамбашу, він відомий вчений полоніст, тобто вчений який займається проблемами польської літератури, і він сьогодні представив два романи польських літераторів, які були написані у '50-х роках, але ті проблеми, які там порушуються, вони стосуються сьогоднішніх подій в Україні. Правда, якось сьогодні воно є так, що ті проблеми, які створювала Росія супроти України, вони вже звучали раніше, і вони були такими пророчими, вони були такими насторожуючим, до яких варто було прислухатися. Мені сьогодні імпонувала інша доповідь Лео Бутнару, який проживає в Республіці Молдова, але він зробив велику честь українській літературі тим, що переклав українських поетів-авангардистів, видав антологію. Він і раніше мав такі подібні проекти, прекрасний перекладач, дуже чутливий до українського слова. Безумовно, що це є теж дуже важлива подія сьогоднішньої конференції. Чотири доповіді були присвячені творчості Михайла Трайсти. Я з величезною повагою ставлюся до його прози, бо розумію, що це письменник, який живе сучасними реаліями розвитку літератури. Я зокрема говорив про його новий роман «Бляшаний Христос», в якому порушені важливі морально-етичні проблеми,

важливі вони тим, що стосуються не тільки конкретної особи, вони стосуються не тільки окремого скажімо села, міста, держави, вони стосуються тих проблем морально-етичних, які важливі для сучасного суспільства. Бо коли людина відходить від тих загальнохристиянських цінностей, то це є катастрофою не окремого якогось регіону, бо ці проблеми, які пан Трайста порушив у своєму творі, вони є планетарного значення, бо вони стосуються всього світу. Він був очевидно стривожений тим, що ці цінності порушуються, що вони губляться, що ними нехтується, бо без цього сучасний світ не може існувати. Коли починає домінувати матеріальне, а духовне відходить на інший план, якийсь другорядний, або навіть третьорядний, це обертається великими катастрофами не тільки, скажімо, воєнного характеру, але й екологічного, економічного характеру. Коли нема моралі – немає нічого іншого, ні економіки, ні екології – нічого, це те, що заважає людині дивитися з доброю перспективою у майбутнє.

Пан Георгій Філіпчук займається іншими проблемами, він не є літератором, але це теж, я б сказав, знакова подія. Академік Національної академії педагогічних наук України, він один з авторів Конституції України, він народний депутат кількох скликань, він колишній міністр екології, який добре розуміє проблеми сучасної України. Він виступав не на нашій, на інші секції, але це було дуже потужно. І це теж була знакова подія сьогоднішньої Конференції.

Як підсумок можу сказати про те, що українці Румунії почувають себе дуже добре, бо вони мають можливість виявити свої наукові потреби, вони мають можливість виявити свої творчі потреби, і те, що румунська держава і Союз українців Румунії роблять для цього, це дає добрі надії на кращі й кращі перспективи. І, до речі, це є прикладом і для тих українців, які мешкають власне в Україні – треба робити так, як робить сусідня держава: впроваджувати реформи, і це дасть добрі результати загалом для прекрасного життя народу.

9 листопада – День української мови в Румунії

ВІДГУКИ • ВІДГУКИ • ВІДГУКИ

Георгій Філіпчук – академік Національної академії педагогічних наук, перший заступник голови «Просвіти» імені Тараса Шевченка, голова Конгресу української інтелігенції:

Наш вчорашній шлях до Бухареста з Києва – 1200 кілометрів ми проїхали. І коли два роки тому я був запрошений на З'їзд Союзу українців Румунії, то, виступаючи перед шановною українською громадою і румунською також сказав, що це дорога до себе, дорога до українців, дорога до українськості, дорога україноцентрична. А сьогодні я мушу ще додати й те, що воно надзвичайно ціннісне, воно надзвичайно вартісне з точки зору реалій сучасного світу, я кажу, що це не лише дорога до себе, до українства і до українськості, це

ще дорога до румунського народу, до румунської нації, якій я сьогодні хочу особисто висловити велику шану і подяку за їхню позицію. Позиція ця – загальнолюдська, цивілізаційна, позиція високої моральності, етичності, бо у цей критичний не лише для України, але й для Європи і для світу час, вони проявили свою мужність політичну, етичну, моральну і сказали: Ні московському агресору! Ні кремлівському варвару! Ні російському нацизму і фашизму! І тому наша філософія, яку я відчуваю раціонально, але й ірраціонально, це можна висловити словами мого видатного земляка, видатного Сидора Воробкевича, бо я сам родом з Буковини, з Чернівців, і скажу: «Хто горнеться до чужого,/ Того Бог карає;/ Свої його цураються,/ В хату не пускають». Так ось, це перше розуміння сьогодні важливості бути разом з Україною, ми не маємо нічим, ні в слові, ні чим іншим зрадити своїй Україні. І тим самим, можливо, не лише у висловленні ми утвердимо ту велику ідею Шевченкового великого слова, коли він промовив надзвичайну й велику ціннісну річ, вона практично є і нашою українською національною ідеєю: «Свою Україну любіть, любіть її... Во время люте». О, для нас справді це время люте, бо наші найкращі сини й доньки сьогодні вмирають за Україну, вмирають за світ, вмирають за свободу, вмирають за людскість. І

виходячи з цього, оця Конференція, яка проходила вчора й сьогодні, де я брав активну участь, дала можливість спілкуватися з відомими вченими, митцями, просвітниками різних національностей, але

передусім з українцями з усього світу, і хочу сказати, що я відчуваю цей дух, відчуваю, що ми переможемо. Ми переможемо, тому що світло завжди перемагає темряву, а для того, щоби це вчинити, треба бути разом. І є ще одна цінність, яку ми закладаємо сьогодні в наших надіях, а наша надія – це наша молодь, а молодь ми повинні оберігати цими чотирма стовпами української ідеї: українська національна культура, українська мова, українська національна пам'ять й історія, українська віра і традиція. І коли це просвітникам, будителям

духу вдасться, а ми впевнені, що це вдасться, тоді це буде наша і найвища, і найсильніша зброя, бо як сказано у Святому Письмі: «Не вгашайте Духа!» Духа українці не вгашують, духа не вгашують ні румуни, духа не вгашає сьогодні цивілізована Європа і світ, тому ми переможемо! Слава Україні!

Наталія Бурдуца – доктор філологічних наук, зараз працює в Румунській Національній Раді у Справах Біженців:

10 листопада на IV Міжнародній науковій конференції я мала честь представити мою доповідь на тему «Актуальні проблеми дослідження румунсько-українських мовних зв'язків». Інтерес до цієї теми виходить із досвіду особистого та безпосереднього контакту з реаліями України. Через своє географічне положення та історичні умови українська мова стикалася з румунською. Відомо, що після контакту двох мов впливи з'являються особливо в лексиці. Український і румунський народи – це два народи, що жили в одному периметрі, підтримували тісні економічні, політичні та культурні, релігійні та військові зв'язки, а спільне минуле залишило глибокі сліди в документальних та оповідних джерелах двох народів.

(Продовження на 10 с.)

9 листопада – День української мови в Румунії

ВІДГУКИ • ВІДГУКИ • ВІДГУКИ

(Продовження з 9 с.)

Проблема мовного контакту між двома неспорідненими генеалогічними мовами є основною темою максимальної актуальності. Географічне розташування сприяло численним мовним запозиченням в обох напрямках. Маючи тісні стосунки, Україна та Румунія з часом, ідучи закономірним ходом еволюції української мови, отримали багато слів з румунської мови, збагачуючи тим самим свій словниковий запас. Савчук Дмитро, зауважував: «Мова ужиті людини має надзвичайно велике значення. Очевидно воно таке саме, як і її життя. Людина від матері й батька, отримавши життя, отримала й мову на все життя.

Мова ніби набір ключів, які дають змогу відкривати різні життєві „комори», повноцінно спілкуватись з людьми і жити». Етимологія, тобто походження, історія й первісне значення слів, зацікавили мене ще з аспірантури (2017-2020 рр.). Отже, спираючись на дослідження, які були проведені мною у 2019 році, спробувала визначити особливості румунсько-українського білінгвізму. Протягом одного місяця було проведено анкетування 52 осіб із шести областей України: Чернівецької, Одеської, Закарпатської, Івано-Франківської, Тернопільської та Вінницької. На основі анкетування й особистих спостережень вийшло 1523 лексичних запозичень, за допомогою яких українська мова збагатилася словами іншомовного походження. Румунізми відіграли важливу роль у формуванні лексичного складу української мови, адже вони відображають глибокі історико-культурні та економічні взаємини між предками сучасного румунського й українського народів. Підсумовуючи вищесказане, зазначу, що у своїй роботі я прагнула висвітлити лексичну інтерференцію та приділити належну увагу румунсько-українським відношенням, оскільки вони мають надзвичайне значення як для діалектології, історії румунської мови, так і для лексикології та лексикографії української мови.

Наталія Гейман – волонтерка, письменниця міста Дніпро. Написала книги «Лінія світла» та «Коли ми повернемось додому»:

Направду, в Україні я вже скучила за такими подіями, тому що повномасштабна військова агресія з боку Росії перекреслила всі наші заходи. Тому у мене було відчуття, що я вдома, що я в Україні, серед своїх людей. Це були насичені два дні, які подарували нові знайомства, які показали, що Румунія не тільки гуманітарно допомагає Україні, але й підтримує, я б сказала, на духовному рівні. У мене є дві книги, я їх привезла в Румунію, це «Лінія світла» і «Коли ми повернемось додому». Обидві книги написані на передовій 2014 року. Я йду до військовослужбовців Збройних Сил України, читаю їм вірші в окопах, і майже кожен вірш написаний в Донецькій чи Луганській області разом з нашими військовими, тому читати їх, декламувати їх та презентувати книги тут була велика честь, і великий трепет був, тому що було цікаво, як сприймуть. Але публіка вдячна, дехто плакав. Я бачила цю тишу в очах, цей сум напевно за Україну, напевно за тим, що відбувається в Україні, але в цілому я сподіваюся, що мені вдалося донести той біль і ту радість від очікування перемоги до своїх колег з України і до людей, які живуть у Румунії. Я дуже чекаю в Україні, в Дніпрі письменників з Румунії для того, щоби можна було поділитися досвідом, почути мови абсолютно різні. Як філологу мені дуже сподобалася румунська мова, я вперше її чую так живо. Мені б хотілось, щоби українські письменники, ті, які тільки починають, або ті, які більш-менше відомі, приїхали в Румунію, презентували себе. Культурний обмін дуже важливий для того, щоби ми єдналися, для того, щоби ми бачили один одного, чули, і щоби не було ніяких вигаданих наративів, які нам нав'язує Російська Федерація.

Іван БАГРЯНИЙ

Мово рідна!
Колискова
Материнська ніжна мово!
Мово сили й простоти, –
Гей, яка ж прекрасна Ти!
Перше слово – крик любови,
Сміх і радість немовляти –
Неповторне слово «Мати» –
Про життя найперше слово...

Друге слово – гімн величний,
Грім звитяг і клекіт орлий, –
Звук «Вітчизни» неповторний
І простий, і предковичний...

Ну, а третє слово – «Мила» –
Буря крові, пісня рвійна
І така, як пах любистку,
І така, як мрійка мрійна...

Перейшов усі світи я –
Є прекрасних мов багато,
Але першою, як Мати,
Серед мов лиш ти є.
Ти велична і проста,
Ти стара і вічно нова.
Ти могутня, рідна мово!
Мово – пісня колискова,
Мово – матері уста.

Володимир СОСЮРА

О місячне саяво і спів солов'я,
Півонії, мальви, жоржини!
Моря бриліантів, це – мова моя,
Це – мова моєї України.

Яка у ній сила – і кличе, й сія,
Яка в ній мелодія лине
В натхнення хвилини! О мово моя!
Душа голосна України!

Ти – сурми на сонці, ти – стягів гаї,
Ти – вибухів огненних повна.
Це – матері мова. Я звуки твої
Люблю, наче очі дитини...

О мово вкраїнська! Хто любить її,
Той любить мою Україну.

Леся УКРАЇНКА

Слово, чому ти не твердая криця,
Що серед бою так ясно іскриться?
Чом ти не гострий, безжалісний меч,
Той, що здійма вражі голови з плеч?

Ти моя щира, гартована мова,
Я тебе видобуть з піхви готова,
Тільки ж ти кров з мого серця проллєш,
Вражого ж серця клинком не проб'єш...

Вигострю, виточу зброю іскристу,
Скільки достане снаги мені й хисту,
Потім її почеплю при стіні
Іншим на віху, на смуток мені.

Слово, моя ти єдина зброе,
Ми не повинні загинуть обоє!
Може, в руках невідомих братів
Станеш ти кращим мечем на катів.

Брязне клинок об залізо кайданів,
Піде луна по твердинях тиранів,
Стрінеться з брязкотом інших мечей,
З гуком нових, не тюремних речей.

Месники дужі приймуть мою зброю,
Кинуться з нею одважно до бою...
Зброе моя, послужи воякам
Краще, ніж служиш ти хворим рукам!

Юрій РИБЧИНСЬКИЙ

Мова, наша мова, мова кольорова,
В ній гроза травнева, тиша вечорова.
Мова наша, мова – літ минулих повість,
Вічно юна мудрість, сива наша совість.

Мова, наша мова – мрійнику – жар-птиця,
Грішнику – спокута, спраглому – криниця.
А для мене, мово, ти – як синє море,
У якому тоне і печаль, і горе.

Мова наша, мова – пісня стоголоса:
Нею мріють весни, нею плаче осінь.
Нею марять зими, нею кличе літо,
В ній криваві рими, сльози «Заповіту».

Я без тебе, мово, – без зерна полова,
Соняшник без сонця, без птахів діброва.
Як вогонь, у серці я несу в майбутнє
Незгасиму мову, слово незабутнє!

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ 2022 – рік Григорія Сковороди ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

Магдалина ЛАСЛО-КУЦЮК

*До 300-річчя від народження
Григорія Сковороди (1722-1794)*

ЖИТТЯ ЯК БУРХЛИВЕ МОРЕ

Григорій Сковорода ніколи не бачив моря. Мотив моря, такий розповсюджений в його творчості, чисто книжний. У світовій літературі це «топос», тобто широко вживаний образ, і, беручи до уваги інтерес Сковороди до стародавніх римської та грецької літератур, дослідники його творчості схильні розглядати її саме в цьому контексті, оскільки в римській літературі, зокрема в Цицерона та Овідія він часто зустрічається. Насправді Сковорода, використовуючи цей мотив, спирався насамперед на Святе Письмо. Про це свідчить наявність цього мотиву саме як біблійного в найраніших його творах в «Саду божественних пісень», а саме у піснях 14-й і 29-й. У першій з них автор посилається на Старий Завіт, у другій – на Новий. Кореляція між цими двома творами Сковороди має характер префігурації та ідентифікації. Тобто як православні, так і католицькі теологи здебільшого вважають, що персонажі Старого Завіту префігурують, тобто, як виражався Сковорода, є прообразами Євангелія. Сковорода ж, як і сьогоденне літературознавство, зокрема Нортроп Фрай, автор книги «Біблія і література», вважають їх ідентичними на символічному рівні. Якщо Сковорода писав, що Мойсей тотожний з Христом, то він виявив модерність свого міфопоетичного мислення.

Центральним образом 14-ї пісні є образ пророка Йони, того самого, якого моряки викинули у Середземне море, вважаючи, що через його гріхи їхній корабель тоне. Бог повелів, щоб велика риба проковтнула Йону, і він знаходився в середині тієї риби три дні й три ночі. Весь цей час Йона молився. Його молитви збігаються з молитвами псалмів, а саме 120-го (стих 1), 42-го (стих 8) і 103-го (стих 4). Велика риба виплюнула Йону за велінням Бога на сушу. Тоді Бог повторив той наказ, від виконання якого Йона відмовився раніше, а саме наказав йому йти до Ніневи й проповідувати ніневитянам, що через 40 днів Господь покарає це місто, і воно буде знищене.

На цей раз Йона виконав Божий наказ, пішов до

Ніневи й обійшов, проповідуючи, місто. Під впливом цієї проповіді жителі міста покались та увірували в єдиного Бога, і Бог, помилювавши їх, відмовився від свого попереднього наміру.

У 14-й пісні Сковорода звертається до Ізраїля. Але це звернення має чисто риторичний характер. Ізраїль в часи Сковороди давно не існував. Отже, для нього це є символом непостійності щастя і добробуту, символом того, що скіпетр і булава – речі химерні, як і вся мирська слава. Світ, плоть – це ненаситне пекло, яке все проковтує. Вони подібні до тієї великої риби, яка проковтнула Йону, і яку, за традицією, Сковорода називає китом, хоч це могла бути скоріше акула, бо кити у південних морях не водяться, крім того, вони мають надто вузьке горло, щоб проковтнути людину. Інтерпретація образу кита у Сковороди – це пристрасть, смертельний гріх, срібололюб'є, честололюб'є і сластолюб'є, тобто тілесні похоті. Сковорода уподібнює кита до гідри. Гідра взята з кола грецької міфології, причому Сковорода злив водно дві легенди про подвиги Геракла: першу про те, як він вбив Лернейську гідру, змію з дев'ятьма головами, яка жила в печері поблизу болота, другу про те, як Геракл убив чудовисько, послане Посейдоном на Трою, заскочивши у горло чудовиська і три дні шматуючи його з середини. До біблійної легенди Сковорода припасовує і грецьку легенду, відому з Одиссеї Гомера про сирен. В інтерпретації Сковороди сирени – це чудовиська з прекрасним лицем і чудовим голосом, які, співаючи, присипляють мореплавців, примушуючи їх таким чином забути «гавань і батьківщину». Під впливом заманливої пісні сирен людина не допливає до берега спасіння, яким є віра. Злиття єврейської та грецької міфології у Сковороди повне, адже поет вимагає від своєї душі, щоб бути одночасно і як Йона, і як Геракл. Відмічаємо, що і сучасні екзегети Біблії не заперечують можливості впливу грецької міфології на постання книги про Йону. Адже, хоч Йона персонаж відомий

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ 2022 – рік Тригорія Сковороди ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

в історичних книгах Біблії, сама історія про велику рибу – безперечно плід фантазії. До того ж ця книга досить пізнього творення, з часів, коли конфлікти з Ассирією були на порядку денному; пригоди Йони згадуються в книзі про Товіа, яка постала в часи, коли жителі Ізраїлю вже були в асирійському рабстві. До речі, і явна ворожість Йони до Ніневі указує на настрої євреїв, які попали в асирійське рабство.

Натомість старозавітні легенди не вплинули на 29-у пісню, яка вже має не історіософський характер, а чисто суб'єктивний. Морські хвилі загрожують вже не імперії, а самому автору. Якщо 14-а пісня датується '50-ми роками, і була заново редагована лише у 1782 році, то 29-а пісня постала значно пізніше, у 1785 році. Стимулом до її написання послужили 8 і 14 глави Євангелія від Матвія. У першій

Ісус утихомирює бурхливе море, в другій – Він іде по воді й рятує апостола Петра, який ледь не потонув у морі. Фактично, це не море, воно названо так традиційно, насправді це Галілейське озеро або Генезарет. Пісня так і починається «Чолнок мой бури вихр шатаєт». Автор втрачає надію і, шукаючи спасіння, звертається до Сина Марії, який, як і в Євангелії, спить на кораблі. Автор просить Його, щоб прокинувся. Він відкрито каже, що його мучать тілесні, тобто статеві бажання. Ідентифікація на цей раз є не зі старозавітним персонажем, а з євангельським апостолом Петром, якого врятував Христос, про що сказано в 14-й главі Євангелія від Матвія. Думку про те, що цей вірш еротичний, висловила американська дослідниця Наталія Пилип'юк. Уважне прочитання цього твору примушує нас погодитись з її думкою

про те, що Сковорода тут ідентифікується з персонажем Петра, не випадково ж його ім'я стоїть у знахідному відмінку. Визначний дослідник творчості Сковороди, харківський професор Леонід Ушаков, заперечує наявність такої ідентифікації, посилаючись на те, що в інших творах подібної ідентифікації не знаходимо. Нам же, навпаки, здається, що Сковорода такого роду ідентифікації полюблив. Невипадково ж у листах він часто підписується як Даніїл Майнгард. А цього Майнгарда він навіть не знав особисто. Це був Лозанський, нині забутий вчений, з яким учень Сковороди Михайло Ковалинський познайомився приблизно у 1775 році, коли перебував за кордоном, і який був вражений його схожістю з улюбленим вчителем. Щодо скарг на силу еротичних бажань, то вони наскрізні у збірці Сковороди, чи явно, чи в підтексті, що не повинно нас дивувати, бо автор, пишучи цю збірку, мав приблизно 30 років і категорично відмовився від всякого контакту з жінками.

Ім'я Йона єврейською мовою означає «голуб». Ця відомість дуже вразила Сковороду, й у своїх трактатах він часто згадує пророка Йону саме як голуба, при чому він цю символіку розповсюджує на ряд біблійних персонажів, зокрема на Ноя, бо, згідно з легендою, саме голуб приніс Ноеві на ковчег відомість про те, що потоп закінчився. Це зайва підстава для об'єднання мотиву бурхливого моря з мотивами легенди про Ноя. Такі ідентифікації ми знаходимо у трактатах «Беседа нареченная двоє» і «Кольцо». У них також доводиться мотив рицинового куща (з книги про Йону), якого Бог виростив за день заради тіні для Йони, а вночі висушив його. У Біблії це мотив символічний. Рициновий кущ має служити доказом того, що Бог милує людей, милує міста, які він створив. На думку Сковороди таке пояснення було недостатнім, тому він вважає за потрібне взяти цей кущ у символічне ціле, щоб доказати відносність всяких поцінувань. Він писав: «Море і кит, кит і Йона, Йона і куш. Море з погляду кита ніщо, кит з погляду Йони – дрібниця. Йона з погляду куща, який дає йому тінь, – ніщо, а куш з погляду Бога – ніщо». Це місце в діалозі «Кольцо» – зайвий доказ уміння Сковороди мислити діалектично не тільки в широких питаннях космогонії, але і щодо окремих елементів природи та історії, які піддаються символічній інтерпретації.

Володимир АНТОФІЙЧУК

ДЕСЯТИТОМНА ПРАЦЯ ЮРІЯ КОВАЛІВА – ПРО УКРАЇНСЬКУ ЛІРИКУ РУМУНІЇ –

Професор Київського національного університету імені Тараса Шевченка, лауреат Шевченківської премії Юрій Ковалів з 2013 р. видає унікальну за задумом та виконанням працю: десятитомну «Історію української літератури: кінець XIX – поч. XXI ст.». Наразі вийшло вісім томів, останній з яких представляє літературний процес української еміграції. Внаслідок п'яти еміграцій у XX ст. українці вимушено переїхали

до різних країн світу. Як пояснює вчений, «на їхніх теренах, а також у Румунії, Сербії, Новому Саді функціонували літературні осередки, які, не будучи еміграційними, мали з ними чимало спільного».

Восьмий том «Історії української літератури» Юрія Коваліва представляє творчість українських поетів Румунії: Теофіля Ребошапки, Михайла Михайлюка, Івана Ковача, Михайла Небиляка, Миколи Корсюка та ін. Такий вибір авторів дослідникові, очевидно, підказало видання «Поэза традиції: Антологія української модерної поезії в діаспорі» (1993), яке упорядкував Богдан Бойчук. Звичайно, коло українських поетів Румунії у цій праці могло бути ширшим завдяки Корнелієві Іроду, Юрієві Павлішу, Іванові Негрюку, Іванові Онужуку, Миколі Корнищану та ін. Однак, безумовно, надзвичайно важливо, що праця професора Юрія Коваліва вписує кращі поетичні здобутки українців Румунії у загальноукраїнський літературний процес, чим доповнює розмаїття його жанрово-стильових тенденцій.

Юрій КОВАЛІВ, професор Київського національного університету імені Т. Шевченка,

УКРАЇНСЬКА ЛІРИКА РУМУНІЇ Метафоричні одивнення Івана Ковача

Ранні вірші Івана Ковача із силабо-тонічними ознаками трималися на стихії ритміки, здається, його мало бентежила версифікаційна техніка. Він міг однаково оперувати й верлібром, й твердою строфічною формою. Лірична подія розгорталася в колі певних повторів, але мала дещо змінену семантику, коли дівчина на мосту била сонце коромислом, котре «бігало навкруг, / кусало тіло гладке», «розбивалося на прах / і знову кусало її тіло». При цьому згадано її плач, зронений у відра, очевидно, як передчуття метаморфози, адже дівчина «вертіла коромислом вись» і водночас «в білу троянду / на мості, мов біль, розвилася...». Невимушена гра символами оновлює космогонічні уявлення, екзистенційну спрямованість людського ества у макросвіт. Автор назвав свій твір «Баладою про коромисло», що відповідає жанровій ідентифікації. Це можна сказати й про інші вірші.

Міст як єднання посеїбчя й потойбіччя стає межею шаленого танцю «дівки голувої», самотньої «в колі суму». Уподібнена до веретена, вона б'є чоботом «об ніч, / немов об глечик фарфоровий». Епітет «голуба» вказує на небесну, високу якість танцівниці: «в тиші голувій / цілує небо і співає, / немов гадюка стоголоса». Несподіване порівняння у віршовому пуанті викликає асоціації зі хтонічною істотою, але радше стосується артистизму героїні, яка мовою гнучкої пластики спілкується з вищими силами. Поет застосовує міфемну символіку без огляду на ймовірного читача, сподіваючись, що вона зрозуміла, як і вказівний займенник: «Коло тої чорної криниці / посаджу троянду, / коло тої». Локус ускладнений наступною загадковою й драматичною ситуацією з двома неспівмірними лексемами, зв'язаними єднальним сполучником («Там збіглися / червоні сльози і дівчата»), скрипом

коромисла «на білих плечах» («скриплять глибини вод»), архетипом світового дерева в несподіваній проєкції («Ясен впав / дівчатам в руки, / мов склепіння вод»).

«Автентичною» для поетичного мислення І. Ковача є «смілива, незвичайна» метафора (Є. Мигайчук), в якій визначальну роль відігравав епітет («серце круглощоче», «п'яний сум», «білий вітер») чи прикладка, іноді з антитетичною семантикою («коні-небозвід», «сонце-лід», «сад-напій») або дія: «місяць в криниці скавав босоніж». У ній Б. Бойчук спостеріг переважно настрій, пластичну й навіть магічно-сугестивну тропіку, хоча вона, за спостереженням М. Михайлюка, має значно глибші й ширші сенси, конденсує душевний стан «в залежності від оточуючих космічних і телуричних елементів, або це відношення оборотне»: «Віднайшло себе в ночі крихкий / кораблем паперовим / моє тіло шалене...». Ця тропіка може стилізувати народні й літературні образи, надаючи їм напруження («Балада про покритку»), одивнювати тропи, в яких легко впізнається джерело в оновленій полісемантичній інтерпретації («кіт муркоче на білій хмарці, / немов небо шиє, не нашіється...»), формувати нові конотати, виповнені містичним чи реальним сенсом: «На дзвіниці висів місяць / без умов, / сови випили той місяць, / наче кров». Моторозна картина прояснена натяком на трагедію в наступній строфі: «А об небо бився сокіл, / як огонь, / а той сокіл був не сокіл, – / кулі грань».

Метафора І. Ковача закорінена в міфему («Балада про різне», «На печі кіт...», «Спека»), що властиво першій збірці «Поезії». Іноді метафора розгортається в сюжет, сповнений одивнення, як у «Блакитній баладі з дівчишком»: героїня, котра вийшла «воду брати» (символ життя), стала приводом доцентрового дійства, фіксованого анафоричними конструкціями: «стежина завертала» «десь у пальці», «десь у губи», «десь у груди», «десь у небо». Тропіка виводить на межу фізичного й метафізичного світів («Ніч проростає вугіллям у траві»), набуває онтологічного ефекту: «То ж розповийся вже / тишею грому – /

будь і не будь...» («Жду, ой так жду...»). Недомовки у формі «якби» вказують і на реалії, котрі небезпечно назвати: «наче зламалося гілля / в очах», «наче землетрус / проковтнув всі серця» і все таки «наче голос родить / землі», дарма що ідентифікація – неможлива («наче я не я / наче ти не ти»).

У наступних книжках і публікаціях в періодиці тропіка зазнала редукції, поступилася перед раціональним дискурсом за увиразнення строфічних структур й посилення громадянських декларацій, стала засобом пошквалювання поетичного мовлення. Система

деперсоналізації, в якій жив поет, спонукала його до застосування натяків у маскувальному сенсі: «Хтось розносить пісні, наче цвяхи, / в моїх грудях лягає сном... / На гарячому ловлю себе в собі / наче глину без форм, без очей...». З'являлися евфемізми, за якими вбачалися образи коханої («Була моєю й не моєю...»), матері (можливо, України), уподібненої до криниці (символ святості, чистоти, духовності, єдності поколінь) й весла (символ сили, благополуччя). Вгадується постать амбівалентної Великої Матері, подана в стилістичному обрамленні: «Була і смертю і життям, / барвінком в сні густім, / несла себе, як звід, як жарт, / була і

смертю і життям» («Балада про неї»).

«Сповідальна» збірка «Рівнодення», що має два контрастовані розділи – риторичний («Костер моєї шани») і ліричний («Блакитнонеба пісня»), означена «яскравими спалахами і несподіваними згасаннями» (М. Михайлюк). Автор був певен в онтологічній силі травмованого Слова, бо «ще стоять дві прощальні пісні, / наче рани дві з ружами в серці». Публіцистичний дискурс помітний і в збірці «Зав'язь». Автор вступив у риторичну полеміку з Р. Рождественським про громадянську відповідальність перед планетою («Лист про осінь»). І. Ковач переконливіший, коли говорить про подвійні стандарти у ставленні до природи, адже за маскою щирості приховано підступний намір: «Говорю з деревом, / як з добрим знайомим, говорю [...] / В руці несуч серце, а в серці сокиру...».

(Продовження на 16 с.)

Літературно-культурний календар „Нашого голосу”

ЛИСТОПАД

11 листопада

• 88 років від дня народження Миколи Майданюка (1934-2019), українського публіциста, диригента та викладача фізкультури.

19 листопада

46 роки від дня народження Миколи Корнищана (1976 р.), українського письменника, викладача.

21 листопада

2 роки від смерті Миколи Корсюка (1950-2020), українського письменника, літературознавця, головного редактора «Нашого голосу» (1991-1998) та дитячого журналу «Дзвоник» (2007-2020), автора 10 поетичних і прозових збірок, викладача Бухарестського університету.

УКРАЇНЬСЬКА ЛІРИКА РУМУНІЇ Метафоричні одивнення Івана Ковача

(Продовження з 17 с.)

Попри появу конотатів, навіть прозаїзмів метафора в ліриці І. Ковача зберегла сенси казкової («Казка», «Білі коні») чи романтичної («Коні вірні») інтерпретації, драматичного переживання («Палали вікна»), натяку («Мов тіні зір»), ліричного наративу («Останні автографи»), іноді сягала переускладнення з натяками на дискомфортне сюрреалістичне видіння: «Кричить моє серце металом / у дно вже пораяних стін, / а миші виходять з очей тут / небесних бляшаних воріт». Міфемні ознаки метафори властиві поезії «В колисці»: лунарні символи стосуються матерів, котрі «на місяці / пелюшки висушують», гадюки як втілення мудрості перебувають «там, де діти». Таємничими видаються «лише примари» – «пари тіней, пари, / в очах», що можуть виконувати будь-яку функцію, але радше захисну. Ще загадковішим є верлібр «Віч-на-віч». Зовнішній сюжет з двома дорогами, на яких «моя мила / лежить», увібравши у свої очі діброву, траву, «нетерпіння ночей», а «підніжжя чекає» її смерті «на мить», певно, стосується глибших сенсів, тому що умовне ритуальне вмирання, пов'язане з вибором долі, можливе після вирішальної миті біля символічного підніжжя. І. Ковач помітно відходив від народної образної системи, розбудовуючи власну, іноді «компенсуючи» її інтелектуалізмами («До сходу – в ембарго / чуттів твоїх і ласки / в черпунності марго / й сюжети без розв'язки»), що властиво збірці «Диво», в якій представник «чистої поезії» вирішив зіграти роль «трибуна» («Самозрада»). Поет вдався

до експериментування, як у вірші апокаліпсичного видіння «Люди-риби», в якому відсутні дієслова: Море – / а чайки, чайки... / Море – а люди, люди... / Наче ті риби серед безмежжя. / Море – / а труни, труни... / Море – / а люди-риби... / Наче надія серед нещастя».

І. Ковач експериментує з поширеними віршовими структурами, аби посилити й увиразнити їхні зображально-виражальні можливості, застосовував, наприклад, композиційну фігуру кільця (пропасодосис), що полягає в повторенні початкових й кінцевих версів. Така епістрофа надає віршеві композиційної стрункости, посилює його смислове увиразнення («Пручається, // клене себе стріла, / вона – // невипушена воля... / Коли б пірнути в серце // ще могла, / коли б іще себе // назвала доля!.. / Пручається, / клене себе стріла»). Автор використовував розділові знаки, навіть в збірці «Життя без ком» попри те, що інтуїтивно усвідомлював їхні перешкоди на шляху вільного ліричного потоку: «Без пунктуації ніде / таке життя немов на вилці / зі мною йде з тобою йде / без граматичної помилки». Раціональні «медитування» послаблювалися або й зникали у верлібрах й верліброїдах, у віршах з ознаками мінімалізму й ліричної рефлексії, з градацією емоційних анафор: «Та жінка // сказала, / немов умовляла: / Прийди, // подивися, – / як сонце / не може, / не може, // не може / ув очі мені / подивиться!».

І. Ковач мислить метафорою, крізь призму якої показує одивнений світ, поринає у філософічні роздуми про сенс людського буття й існування.

Іван РЕБОШАПКА

УКРАЇНІСТИКА БУХАРЕСТСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ – ОДНА ЗІ СКЛАДОВИХ РУМУНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ (LXXX)

*Літературознавство. 30. Пропагування в Румунії
оригінального українськомовного романного жанру.*

*4. Умови його зародження та авторські
трактування різних тем/питань*

(Продовження з № 340)

Образне перегукування Василя Клима темами й мотивами зі світовою художньою літературою наявне також в його романі «Відсвіти полум'я» (Критеріон, 2004). Даний факт відмітив Степан Ткачук властивим йому імпресіоністичним стилем: «Щось чеховське, кафкіанське може прочитатись у підтексті Климової прози. Звичайно, щось відчувається і від Достоевщини, особливо в осмислюванні моральних категорій добра і зла, але, гадаю, переважає Черхов з образним відтворенням дрібної людини». Даний аспект роману Василя Клима «Відсвіти полум'я» і деяких його оповідань науковим підходом осмислює аспірантка ЧНУ Олена Німіджан-Боднарюк у недавній її статті «Перегуки творчості Василя Клима із мотивами світових письменників» (Experimental and Theoretical Research in Modern Science// Scientific Collection «Interconf» № 68).

При почерговому огляді перегукування Василя Клима у його прозі зі згаданими світовими класиками мимовільно зринають у пам'яті читача тотожні й ледь подібні авторські підходи уже в дебютному романі «Гора», що можна сприйняти початком його поступового подальшого чимраз вагомішого зростання/визрівання як досконалого митця слова.

«Із манерою А. П. Чехова та мотивами життя «маленької людини», – на думку Олени Німіджан-Боднарюк, – є дійсно чималий зв'язок».

Вона непомилково твердить, що «у Василя Клима (...) не знайти творів про великих урядовців, посадовців, або осіб, що творили чи міняли хід історії». Категорія «маленької людини» властива виключно творчості

Чехова, який і заїмпонував її у літературознавстві. Зачислювання персонажів Клима до цієї категорії та «причіплювання» їм ярлика «маленької людини» здається трохи перебільшеним. Персонажі Клима – це попросту звичайні люди. Непомилна ідея Олени Німіджан-Боднарюк, що «в житті людини (персонажів Клима, уточню я – І.Р.) все вирішує доля, яка рідко буває прихильною до героїв», а в оповіданні «Дама зі собачкою» розв'язку «можна назвати відкритою». Даний Климовий підхід властивий й іншим його творам, додам я, наприклад, роману «Гора», в якому однойменна гора-провісниця долі романних героїв попереджає їх в ейфорійному моменті радості від осягнення гірської «вершини»-мріяної долі – «Чи не заскоро? Заспокоюватись» (здобутим/осягненим).

Степан Ткачук властивим сприйняттям письмен-

ника-побратима по перу відзначає, що в підтексті Климової прози «відчувається і щось (підкреслення моє – І.Р.) і від Достоевщини», особливо в осмисленні категорій добра і зла, що (осмислення Климом) заслуговує на детальний огляд. Якраз це має на увазі Олена Німіджан-Боднарюк, розставляючи показові, на її думку, крапки над «і» сюжетних конструктів романного дискурсу.

Зв'язок творчості Василя Клима з творчістю Кафки, на мою думку, – це набагато складніший літературознавчий аспект, що заслуговує відповідного розгляду. Цікавою здається мені тема Кафки «(боротьби) людини з абсурдністю подій свого часу та долею» (Олена Німіджан-Боднарюк) і поліфонічне проявлення абсурду у творчості Клима.

(Далі буде)

*Буковинські письменники
Василь Клим і Михайло Волошук*

Володимир АНТОФІЙЧУК*До 85-річчя письменника*

ТВОРЧИЙ УНІВЕРСУМ КОРНЕЛІЯ ІРОДА – тетралогія «Свято» –

(Продовження з № 340)

Другий роман тетралогії Корнелія Ірода «Ранок», як і перший, виявляє жанрові ознаки панорамності, тобто широкого змалювання складної картини життя румунського суспільства. Тепер уже мова йде про суворі події воєнного й повоєнного часу, позначеного фронтовими тривогами, страхіттями голоду і надіями на краще в найближчому майбутньому.

Сюжет твору розгортається в хронологічній послідовності, представляючи найважливіші епізоди з життя Златни, а водночас і всієї країни. Це дало письменникові змогу ввести в романну дію досить значну кількість персонажів, людей різних характерів, об'єктивно показати складність їхньої поведінки у щоденних подіях, які відбуваються в селі та поза ним. Своєрідним зв'язковим між цими внутрішнім і зовнішнім світами, про які йдеться у творі, виступає глашатай Іван Москалюк. Попри поважний вік він сумлінно виконує свої обов'язки – сповіщає односельчанам сумні й радісні новини, стає немов би посередником між добром і злом, правдою і кривдою, життям і смертю.

Роман «Ранок» має кілька сюжетних ліній. Як і в «Передодні», одна з них, центральна, стосується родини Дорінів. З відходом Ілаша до війська весь тягар господарських справ і щоденних побутових клопотів перебрала на себе Івона, стійко стримуючи удари лихоліття. Вона тяжко працює, намагаючись скрізь дати лад у своєму чималому господарстві й привчити до цього дітей. Водночас безбідне життя пробуджує в характері жінки надмірну скупість, егоїзм, зверхність у ставленні до односельчан і навіть родичів. Головною метою її життя стають гроші. Але скористатися їх надзвичайно великою кількістю Івона не може. Через інфляцію вони втратили свою цінність, як і втратила свої кращі людські якості їхня власниця. Вдача Івони найвиразніше виявляється у ставленні до Ілаша. Вона не стільки відчуває страх за його життя на фронті, як потерпає, що без чоловікових рук маєток поступово зменшиться, а то й узагалі занепаде.

Обличчя війни в романі суто сільське, зовні ніби спокійне, у ньому немає жодної батальної картини, але від цього загальна психологічна атмосфера в

Златні не виглядає спокійнішою. Нужденність та одноманітність воєнної дійсності ще більше увиразнюють часті пейзажі, як-от: «Отак настав і Великдень. Та ніколи не був він у Златні таким сумним. Може, й тому, що з ночі ще посіявся мокрий мутний сніг, а далі перед світанком перецідився в не теплий ранковий дощ, після котрого люди здогадувалися, що вже мусить потепліти, а в якусь сіру, холодну й нудну хляповицю. Наче промоклі дряхлі кури, дрімали хати, яким неспроможні були піднести настрої своїм глибоким святковим гулом навіть великодні дзвони».

Значну увагу в романі приділено тому психологічному настрою, який оповив село. Його мешканці стривожено очікують наближення фронту і вторгнення москалів, які, за чутками, «розстрілюють людей, землю відбирають, заганяють усіх у якісь колгоспи, де прийдеться людям їсти гуртом із спільного казана». Але неждано серед ночі в село увійшли «добровольці» – воїни-упівці. Їхній прихід круто змінив звичний ритм життя Златни. Несподівані гості розквартирувалися по селянських хатах, потіснивши господарів і потребуючи доброго харчу, а дорослих і дітей примусили до будівництва укріплень, що викликало невдоволення селян. Проте одразу ж з'явилися прислужники, котрі намагалися в усьому догоджати постояльцям, що спонукало їх жорстоко поводитися із селянами. А найбільше не вгавали легковажні жінки, які своєю розпусною поведінкою викликали всезагальний осуд. Такі реалії війни, така зумовлена ними непередбачуваність і неконтрольованість людської поведінки, про що письменник говорить відверто, із глибоким знанням психології селянина й неприхованим сумом.

У плані морально-етичного вияву сутності жінки психологічно вмотивованою видається історія стосунків Івони та офіцера УПА Лаврентія Сильвестровича. Пристрасність почуттів жінки, яку дівчиною видали заміж за нелюба і яка в подружжі не зазнала справжнього кохання, сприймається як життєва драма людини, котра заслуговує на співчуття й розуміння її поведінки. Згодом, коли повернеться Ілаш, Івона перед батьками й сусідами з усією відвертістю зізнається: «...Тому двадцять чотири роки продали-

сте мене йому (Ілашеві. – В. А)... Щоправда, Ілаш був багатий і добрий душею. За доброту твоєї душі, – повернулася вона знов до Ілаша, – я завжди була тобі вдячна, хоч не завсіди показувала, і буду, доки сконаю. Але любити, Ілаше, я ніколи тебе не любила. Більше того, не раз ненавиділа тебе, вважаючи – по правді, до певної міри, – що тільки ти винен в моїм нещасті. Коли тебе взяли на фронт, я інколи навіть раділа, та не тому, що ти міг там загинути – за твою доброту і за те, що ти забезпечив мені задовільне життя, я банувала за тобою і не бажала твоєї смерті, – а раділа тому, що я нарешті сама, вільна, без того, котрому продали мене... Пізніше... пізнала-сми чоловіка надзвичайної вроди: файне в нього лице, файні очі, файне волосся, файні руки, файний голос, файне геть-чисто все, а ще файніші в нього слова та душа». Цією прилюдною сповіддю Івона не виправдовує себе, а прагне вилити весь біль, що глибокою раною засів у її душі й за двадцять чотири роки подружнього життя завдав стільки страждань і горя. Вочевидь від цього вона стає іншою, добрішою та привітнішою, бо й на гнівні батькові слова лагідно відповідає: «А я вас люблю, татку». Письменник не повідомляє, як після цього складаються стосунки Ілаша та Івони. Але, схоже, саме Івона стає ініціатором порозуміння з чоловіком, прагнучи інших стосунків з ним. Тому й просить його, за підказкою знахарки Гуцулки, спонукати неродючий горіх стати плодоносним деревом, щоби він виконав покладений на нього обов'язок – став символом їхнього подружнього й родинного щастя. З цього народного повір'я розпочинався «Передодень», ним же завершується «Ранок». Таке оригінальне композиційне обрамлення перших двох романів тетралогії – ще одне свідчення високої письменницької майстерності Корнелія Ірода.

Сценки зі селянського життя озиваються щемливою печаллю, коли йдеться, приміром, про страхіття голоду. Старші брати Оглони призводять до загибелі молодшого, щоб заволодіти його мішком зерна. Василина Хамутова збожеволіла, втративши на війні єдиного сина, і у своєму горі проклинає кожного, хто повертається з фронту додому. Художньою деталізацією імпонує картина масової евакуації златнівчан. Не проминає письменник і знакових для усієї країни подій, зокрема говорить про листопадові вибори 1946 р. й земельну реформу, які започаткували встановлення гуманної влади і дали надію на добробут народу. Може, не так переконливо і правдоподібно виглядає процес входу комуністичної ідеології у свідомість селян.

Щоправда, ідея колгоспної системи господарювання рішуче відкидається мешканцями Златної.

Роман «Ранок» – це високохудожній твір, який сягає глибин народного життя, безмежного і складного, це розповідь про пошуки нових доріг, які принесли б легкість народові.

«Сонце в очах» – третій роман «Свята». Він охоплює події 1953 – 1962 рр. На його початку автор пояснює особливості побудови своєї тетралогії: «І **Передодень**, і **Ранок**, і **Сонце в очах**, і що ще *створиться* – плоть від плоті уявного загального **СВЯТА**. Не плавно й не гладко – хоч іноді тихо – впливаються одне в друге і переливають свою каламуть з третього в четверте, де **Ворог мого ворога** розбухує серед його обманливого тихого плеса кучеряві баранці й підлі вихори».

Уже з перших сторінок роману «Сонце в очах» уважний читач із підвищеним інтересом пильно стежить за розвитком подій, а особливо за його основною інтригою, яка торкається стосунків Ілаша та Івони. Насамперед його хвилює те, наскільки зміниться зміст і сенс життя подружжя, чи безплідний горіх нарешті виконає покладену на нього місію і в родині Доринів запанує спокій, а злагода і любов стануть повсякденною нормою поведінки чоловіка й жінки. Мабуть, саме з цією метою письменник нагадує про основні моменти з їхнього життя: знову підкреслює працьовитість Ілаша та його вміння вести домашнє господарство, що допомогло йому розбагатіти, повертається до розповіді про першу зустріч Ілаша та Івони на танцях та їхнє одруження, органічно вплітає у сюжетну канву оповіді історії про пограбування Івони членами «Залізної гвардії», повернення Ілаша з полону, зізнання Івони в присутності гостей та своїх батьків про стосунки з Лаврентієм і народження від нього дитини, конфлікт Філька з донькою тощо. Але, на жаль, як з'ясовується, у стосунках подружжя майже нічого не змінилося. Івона й далі поводить себе грубо, намагається над усіма верховодити, визнає тільки свою думку, стає ще скупішою і цинічнішою. Дружина і матір, вона через надмірні претензії й забаганки нездатна створити бажаний для Ілаша та дітей домашній затишок, а своїми зухвалими вчинками, брутальністю і безпардонним втручанням в особисті справи інших до решти руйнує бодай якусь надію на гармонійні, сповнені взаємоповаги стосунки в родині. Будь-яку справу, навіть одруження своїх дітей, Івона оцінює тільки з позиції корисливості людини.

(Продовження на 20 с.)

ТВОРЧИЙ УНІВЕРСУМ КОРНЕЛІЯ ІРОДА

(Продовження з 19 с.)

Власне, це й стало причиною того, що Віктор, ображений на матір, раптово покидає батьківський дім після несподіваного викриття ганебного приховування Івною та сільським поштарем листів, адресованих йому та його коханій дівчині.

Не дивно, що в такій домашній атмосфері, сповненій щоденними клопотами й безперервними сварками та колотнечами, ніхто не привітав Ілаша із п'ятдесятип'ятиріччям, «не обняв, не поцілував, не сказав добре слово. Ні жінка, ні діти». Ілаш мріяв, що по закінченні війни й полону він повернеться до рідні, до дітей, дружини й заживе якщо «не щасливо, то хоч спокійно, без турбот і лиха». Але «Івона такі викрутаси справляє, що не всидиш» у хаті. Спочатку Ілаш навіть хотів побити дружину, щоб вона стала іншою, добрішою й уважнішою до тих, хто поряд з нею, але не наважився, тільки втішив себе думкою, що основного в житті він досяг: «Мене били, мало не вбили, а я свого не попускав – таки виборов Івону для себе! Украв. Чи, може, купив, як декотрі закидають?.. Не в цьому річ. Головне те, що я добився свого. А наскільки оте трудно добуте стало щастям – Господь знає...».

Щастя Ілаша Доріна – це його діти й стосунки з ними. Він – добрий, дбайливий і люблячий батько, завжди готовий у будь-який момент допомогти, порадити, захистити. Він не тільки веде з синами довірливі розмови, навчає їх господарських премудростей, а й виховує відповідно до загальнолюдських цінностей. Загалом Корнелій Ірод не ідеалізує свого героя, але він втілює в його образі ті якості, які віддавна шануються в народі. Від природи наділений мудрістю і розсудливістю, Ілаш гостро реагує на будь-яку несправедливість, постійно демонструє готовність покарати свого і чийогось кривдника, виступити на захист правди, оборонити честь і гідність слабшої фізично чи приниженої матеріальними нестатками людини.

У романі «Сонце в очах» колоритно показано народження нового покоління молоді, яке, враховуючи реалії свого часу, всі надії покладає на освіту. Це добре видно на прикладі Віктора Доріна, який наполегливо, прислухавшись до порад батька, прямує до вступу на медичний факультет Бухарестського університету. Щоправда, шлях до омріяної професії, як і саме навчання в університеті, виявилися для Віктора дуже непростими через різні інтриги тих, хто

на сфабрикованих справах і наклепах намагався побудувати власну кар'єру.

Ще одна сюжетна лінія роману «Сонце в очах» стосується теми так званих соціалістичних перетворень на селі. Йдеться про організацію колективних господарств, а ширше – про проблему землі, про долю тих, хто на ній працює і хто про неї насправді дбає. Свідомі селяни Златної добре розуміють, що колективна власність позбавить землю істинного власника й господаря, того, хто щиро дбатиме про неї, тому й чинять опір примусовій колективізації. Особливо ці настрої посилювалися після відвідин колективного господарства села Серільой, яке здобуло славу передового шляхом обману і шахрайства.

Роман «Сонце в очах» – це твір, який у високохудожній формі розповідає про складні, драматичні, а то й трагічні події буковинського села в історії Румунії середини ХХ ст. Своїми пізнавальними якостями він сягає глибин народного життя, переконливо ведучи мову про пошуки нових доріг, які призвели б до кращого життя усього народу.

Твором «Ворог мого ворога» письменник Корнелій Ірод завершив свою тетралогію «Свято» – своєрідний, художньо викінчений епічний цикл із чотирьох романів, який, на моє переконання, стане унікальним явищем у всій українській літературі. Бо справді подібних речей у нашому національному письменстві, як загалом і у світовому, не так багато. Для прикладу назву тетралогію Богдана Лепкого «Мазепа», до якої увійшли романи «Мотря» (1926), «Не вбивай» (1926), «Батурин» (1927), «Полтава» (1928 – 1929). На їх основі автор дописав ще й п'яту частину, яка складається із двох книг – «Орли» та «З-під Полтави до Бендер» (1920 – 1930-ті рр.), довівши, таким чином, свою епопею до статусу пенталогії.

Роман Корнелія Ірода «Ворог мого ворога», як і вся тетралогія «Свято», – це твір, який у високохудожній формі розповідає про складні, драматичні, а то й трагічні події південно-буковинського села, тісно пов'язаного з усією історією Румунії середини ХХ ст. Своїми пізнавальними якостями він сягає глибин життя народу, його звичаїв, традицій, предметно- побутових реалій, переконливо ведучи мову про пошуки тих нових доріг, які призвели б до значного покращення політичного, матеріального й духовного життя усього суспільства.

Як і в попередніх частинах тетралогії «Передодень», «Ранок», «Сонце в очах», сюжет роману «Ворог

мого ворога» розгортається на основі розповіді про родину Дорінів, її способу життя, а також стосунків з односельчанами, друзями та знайомими. Щоправда, географія подій тут значно ширша, адже йдеться не лише про буковинське село Златна, а й про Дельту Дунаю, Бухарест і низку інших міст, сіл, місцевостей, монастирів і т. ін. Крім того, в романі представлена й більша кількість персонажів, які діють у різних життєвих ситуаціях, демонструють різні людські характери й допомагають збагнути те найважливіше, чим жив і переймався весь народ у складний політичний період, коли намагався побудувати нову країну на основі утопічних соціалістичних ідей.

Щоправда, у центрі подій постає вже не Ілаш Дорін, а його син Віктор, лікар придунайського села Сфинту-Георґе. При цьому немалу роль відіграє все ж таки Ілаш, який, як і раніше, прагне тримати під своєю опікою усю свою родину. З винятковою любов'ю й увагою він ставиться до своїх дітей, у будь-яких побутових ситуаціях він служить їм надійною опорою, чим здобуває їхню любов, повагу й авторитет. Коли, наприклад, сина Михайла звалила тяжка недуга, зробивши його майже нерухомим і позбавленим дару мови, Ілаш купив для нього дорогий радіоприймач, щоби хоч у такий спосіб парубок міг спілкуватися із зовнішнім світом і не втрачати віри у своє повноцінне повернення до життя. Така ж батьківська турбота проявляється й у ставленні до інших дітей – сина Віктора, зятя Чезара, доньок Аспазії та Веронці. До того ж велике людське серце Ілаша не байдуже і до проблем друзів та односельчан. Для цього він не шкодує ні сил, ні коштів. Невипадково автор підкреслює, що «Віктор усвідомив, гордо й любовно, що в нього чудовий тато». Найбільше Ілаш прагне, щоби в любові й злагоді жила вся родина. Він переконує Віктора, щоби той помирився з матір'ю, бо для матері, говорить він, «дуже боляче не видіти свою дитину стільки часу, а коли нарешті видить її, дитина не говорить з нею».

Натомість Івона дедалі більше деградує, стає ще скупішою і злішою, не знаходить порозуміння ні з Ілашем, ні з дітьми, ні з односельчанами. Може, саме тому вона так і не дочекалася, хоч дуже хотіла того, почути слова прощення з уст рідного батька й сина Віктора.

Нове покоління, високоосвічене, талановите й готове до розв'язання будь-яких суспільних проблем, переконливо представляє Віктор Дорін. Щирий і людяний, він з винятковою увагою ставиться до

своїх пацієнтів, працює над розв'язанням гострої проблеми питної води у Сфинту-Георґе, активно спілкується з отцем Бутояну, щоби глибше пізнати суть християнського вчення.

Цікавим і багато в чому повчальним видається образ Миколи Іванишина, який спочатку щиро повірив у необхідність соціалістичних перетворень на селі, зокрема побудови колективних господарств. Ініціативний, спостережливий і допитливий, він як керівник сільського партійного осередку й одночасно народної ради намагається розв'язувати поставлені проблеми не тільки за вказівками зверху, а й насамперед на основі власних розрахунків та критичного аналізу. Тому й доходить висновку, що обманом, залякуваннями і силою з боку партійних органів справедливого і заможного колективного господарства не збудувати, тим більше, коли на їх чолі стоять ті, що не знають і не люблять землі. Але, як з'ясовується, такі керівники, як Микола Іванишин, для соціалістичної системи господарювання не потрібні. Тому Микола зазнає гонінь і переслідувань, а згодом навіть ув'язнення. При цьому письменник на прикладі образу Семена Вареника викриває тих партійних кар'єристів, які здатні лише на те, щоби дбати про власні корисливі цілі, боротися з людьми ініціативними і творчо мислячими.

Одна з найбільших художніх знахідок автора тетралогії полягає у змалюванні образу священника, людини щедрої душі, колосальних знань і багатой культури. Таким є, наприклад, отець Владімір Бутояну, об'єктивний і критичний у своїх спостереженнях над проблемами філософії релігії, психології поведінки окремої людини й суспільства в цілому.

У загальну канву розповіді Корнелій Ірод майстерно вбудовує міні-сюжети про історії життя різних людей, як, приміром, Йосипа Туза, отця Владіміра Бутояну, пані Софіки, Маріна Шербана та ін., що допомагає колоритніше і масштабніше передати загальну атмосферу румунського суспільства середини ХХ століття, його прагнення, успіхи й невдачі.

Немалі заслуги Корнелія Ірода в галузі перекладу та розвитку румунського шевченкознавства, про що вже йшлося в літературознавчих працях³.

Творчий доробок талановитого письменника, перейнятий любов'ю до людини та увагою до її насутишних проблем, подає своєрідну художню концепцію дійсності в її багатоаспектному народознавчому вияві. Тож хай реалізуються інші його творчі задуми і приходять до читача новими книгами!

³ Див., наприклад: Носенко Т. Корнелій Ірод – український письменник Румунії (феномен творчості). *Слово і Час*. 2019. № 10. С. 98 – 99.

Анастасія Фідкевич – українська студентка, архітектор. До початку вторгнення РФ в Україну жила, працювала та навчалася в Києві. Навчалася в Київському національному університеті будівництва та архітектури на 3-му курсі. Працювати у сфері архітектури й дизайну почала ще з 14 років помічником архітектора. Маючи різносторонні здібності, активно займалася багатьма видами спорту, малювала, писала вірші та, мабуть, як і всі 19-річні студенти, насолоджувалась спілкуванням. Війна розбила життя на «до» і «після». Перенесла важку окупацію, попала під обстріл в мирній колонії на Житомирській трасі, і нарешті опинилася в Бухаресті. Почуття та усвідомлення пережитого відображаються в її поезіях, глибоких та емоційних.

* * *

Київе! Я боюсь на тебе дивитись
На обличчя твоє, яке знищують вороги.
Знаю, що не хотів з ними битись,
Та піти у відступ не здатен ти.

Пам'ятаєш, як дихав каштанами?
Твоє серце билось в такт Дніпра,
Тепер рветься воно під ударами,
Що летять від клятого москаля.

Пам'ятаєш своїх студентів,
Їх незламну жагу до життя?
Пам'ятаєш жовті маршрутки,
Що везли їх на навчання?

Пам'ятаєш, як ми разом бігли,
Пам'ятаєш, була та пора,
Коли небом проносилось світло –
Ми казали: хвостата зоря.
Тепер небом проноситься світло –
Крик, сирени – всі в укриття!

Київе, я все пам'ятаю!
Пам'ятаю твоє життя!

* * *

А ти знаєш, як важко ходити
З уламками замість серця?
І як важко вигляд робити,
Що воно й досі б'ється,
Посміхатись, коли не смішно,
Намагатися жити далі,
Пориватись забути навмисно,
Чого в тебе більше немає.
В голові широченну пустелю
Засівати постійно квітками,
А у серці плекати надію,
Що ті квіти зійдуть над пісками.
Вдалині оазис вбачати,

А підходячи ближче – міраж,
І з нуля життя починати,
Бо минуле, як привид, між нас.

* * *

Вони не забудуть ніколи
Дитячий майданчик у дворі
Як сипались бабці прокльони
Коли вертались ближче до ночі
Вони пам'ятатимуть завжди
Як гойдалка зносила в небо
І справи дорослим віддавши
Була життя жити потреба
Вони намагались літати
Бо вірили в магію неба
Здавалось тіла відірвати
Для цього і крил не треба
Гравітації закони безсилі
Коли ти в них просто не віриш
Вони мали очі в режимі
Що якось не бачили сіре

* * *

З життя свого не викреслиш рядок
Хоч і який він був недостовірний
Не зітреш слід із пройдених стежок
В них є прошарок пам'яті підшкірний
Земля несе всі спогади людські
Вона – єдиний пам'яті нащадок
Чийсь прах понесла вітром у степи
Ч'юсь кров залишила річкам у спадок
А десь серед березового гаю
Уперше дівчина сказала юнаку
Слова чарівні – я тебе кохаю
Вони сховались в неба синяву
Минають дні, століття та епохи
Невпинно лине перебіг часу
Земля тримає в пам'яті всі строки
Написані в людини на віку

Микола КОРНИЩАН

ПОВІК ЖИВИ

власне про це і йдеться отут
коли прискіпливо вдивляюся у вікно
та вбачаю як шелестить біла фіранка
наче воскова

коли запитуюсь якої помилки припустився
бо знаю що за такого стану речей
я вже давно не той ким був

осібно отепер
коли нічого мені вже робити
бо тут все здається занадто порожнім

отут де небо вічнозелене
через те що в повітрі цієї планети
набагато більше кисню ніж на землі

та є ще і цей газ якого немає більше ніде
ця рідина завдяки якій бачу інші барви
світила що видають дочиста
допустимі правдивості

дозвілля про які вона
розглядаючи безкрай з глибин дзеркала
не каже нічого

не розповідає навіть ані про себе
бо не хоче аби я знав більше чим те
чому довіряю
коли каже дещо про щось зовсім інше
чим те про що кмітить

знає що аніщо не є якраз таким яким я сприймаю
що могло би бути якраз отепер
коли нагадую що перегода треба буде забути усе

все що могло бути б іншим чим є отепер
у цім місці де може трапитися будь-що
хоча й ніщо так уже і не міняється

впору з тієї миті в якій ми урадили пригадати
години наших спільних ночей

коли вона не оповідає нічого про мене
а тільки допускає що я живий
що дихаю тільки тоді коли поминаю повів повітря
та щось що не можна забути аніколи
хоча його вже й нема аніде

зокрема в цім місці в яким
не знаю скільки триває одна єдина ніч поруч неї

цей сон позбавлений будь-якої нежданої з'яви
силуетів присутніх тільки на старих фотознімках
збережених в нашій сімейній альбомі

фотозйомки без жодного кольору
та без чіткого контуру
тільки аби ми не могли пригадати
вже майже ніщо

з того що було колись-то наявним
а зараз прийняло відтінки п'єтми

якраз зараз
коли вона не розповідає анічого про нас
коли містить якесь синє скло
перед дзеркалом з дортуару

в цім спільнім просторі що не вписується
в жодний час якого можна би звікувати інакше
чим розповідаю їй я

зовсім по-іншому ніж так як думаю
коли пригадую що лишень через зайвину кисню
навіть і на цій планеті
де небо повік зелене
я ще повинен іноді дихати

Вікторія ФІДКОВИЧ

«Є відчуття великої сім'ї...»

Розпач і надія. 229-й день війни. Київ атакований іранськими дронами. Кількість емоцій і думок зашкалює. Ледь встигаю обдзвонити всіх друзів і рідних – чи живі? Новини, фото жакливих руйнувань, фото поранених і загиблих, завали багатоповерхівок, згорілі в автівках мирні мешканці. Плачу, немає сили все усвідомити, немає сили жити в цих реаліях. У новинах викладають нові й нові ролики, повідомляють кількість людей під завалами; робота рятувальників на межі можливостей. Навалюються спогади нашого розстрілу 7 березня на Житомирській трасі, прорив з окупації, постійні вибухи... Голова зараз вибухне...

Аж раптом, розумію, що чую чарівний спів із Київського метро, що стало бомбосховищем для тисяч киян. У черговому відеоролику звучать слова улюбленої пісні: «...Весна іде красу несе, і тій красі радіє все...». Боже! Які сильні українці! Під бомбами, в підземеллі звучить чудовий хор жіночих голосів, чистий і сильний.

Вирішую ввечері піти співати в ансамбль «Едельвейс» – художній колектив Союзу українців Румунії. Я так люблю співати, співати для себе і з друзями. Але останнім часом не співалось. Поговорила з донькою, що зараз у Києві. І вона сказала мені: «Мамо, вони вбивають, вони намагаються стерти нас із лиця землі, вони думають, що ми злякаємося, що запанікуємо, але тільки лють росте, росте і сила». Її слова заспокоїли, я горджусь, що вона в мене така сильна. Що ж, мені треба також працювати над собою, треба вчитися бути сильною, вчитися бути психологічно витривалою, треба вірити.

І ось я вже на репетиції хору. Тут співають аматори, що за покликом душі вирішили вивчати й підтримувати українську культуру, пісню й мову. Хтось тільки почав вивчати через пісню, хтось вже непогано говорить. А є й ті, що вже жартують українською. Добре, що я знаю англійську і вчу румунську, то можу спілкуватися потроху з усіма. Професії різні: письменники, науковці, юристи, пенсіонери, священник – всі яскраві й різнобарвні. Почали репетицію з «Рече та стогне Дніпр широкий». Знайома з дитинства мелодія, слова великого Кобзаря і, куплет румунською, потім ще. Цікаво як звучать голоси, як мій голос впливається в хор. Пісні румунською мовою поки не розумію; дали тексти, стараюсь розібратися і радію з того, що повторюю мелодії. Ловлю себе на думці, що стало легше на душі, подумки зливаюся з хором київської підземки... Ще не зовсім оговталася, але вже вдома трохи поспівала для себе. І раніше розуміла, що пісня підтримує і лікує, а зараз відчула це на фізичному рівні....

Минуло кілька тижнів, і ми вже їдемо з колективом в чотириденний тур у Банаті на фестиваль українських етноколективів та на екскурсії. Дорога ущелиною по березі Дунаю вражає красою природи, старовинними фортецями, а ще трохи веселить бажання румунів фотографуватися групою на кожному цікавому місці. Багато блакитного неба, осінні різнобарвні дерева, місцями широко розлита ріка і гори, і мир, і спокій. Наступного дня зустрічаємося з членами філії СУР Тіміш. Гостинно вітають, показують чудово облаштоване приміщення з навчальним класом, приладдям для

Репетиції – ключ до успіху. Ансамбль Бухарестської філії СУР «Едельвейс» наполегливо працює

дітей, українською символікою, картинами, вишиванками. Тут же, у дворі, є українська церква. Священник вітає нас, запрошує зайти, ми спілкуємося, звучать дзвони. Так радо на душі, що тут, в Румунії, підтримують і розвивають українське слово, українську культуру. Звучать вірші й пісні румунською та українською мовами. Українські біженці,

що знайшли прихисток у цьому центрі, співають разом зі своїми дітьми пісні. Всі такі гарні, такі схвилювані. Після деяких віршів ллються сльози. Емоції радості, емоції спілкування і відкриття для себе таланту інших людей наповнюють серце. Вдячність за чудовий прийом і допомогу українським родинам звучать із уст біженців, і це дійсно так. Відчувала зі самого початку перебування в Румунії не тільки прихисток і допомогу на державному рівні, але й турботу різних, іноді незнайомих людей. Обіймаємося на дорозі, їдемо на екскурсію в Тімішоару.

Тімішоара – це казкове місто з багатьох точок зору. В історичному центрі відсутні машини, і складається враження, що ти не в сьогоденні. Декілька центральних площ, що сліднують одна за одною, оточені історичними будівлями різних років та різних архітектурних напрямків. Збереглося багато храмів, як то сербський величний і багатий собор, де звучить гарний чоловічий хор. Дуже вирізняється Синагога з тонкою і вишуканою роботою по фасаді та неймовірною колористикою. Біля Театру із білого травертину розташована площа з дивними ялинками, постриженими так, що виглядають, наче будиночки хоббітів. Як й у всіх румунських містах багато лавочок, місць для відпочинку, кафе й ресторанів. Ще дуже дивує трояндовий сад. Така пізня осінь, а троянди живі, їх таке розмаїття, і вони так пахнуть. Пофарбовані в білий колір перголи і бесідки максимально простих форм не сперечаються із красою природи цього саду. Загалом добре, що в Тімішоарі маємо вільний час, є можливість слідувати своїм поривам і затримуватись в певних місцях, спираючись лише на свої відчуття.

Наступного дня, 23 жовтня, їдемо на Фестиваль Етноколективів та Кулінарних традицій в Карансебеш. Там знаходиться велика українська громада. Дуже спокійна сільська місцевість, радують око гарні будиночки і садочки. Заходимо на подвір'я етнокомплексу, зробленого з дерева. Коли відкриваються двері в залу, нас зустрічає гучний хор із піснею «Ой зелене жито, зелене, хорошії гості у мене...». Енергія пісні на багато голосів зразу задає гарний настрій. По тілу пробігають мурашки від голосів і урочистої атмосфери. У залі багато колективів, всі в національних ко-

Ансамбль «Едельвейс» дорозгою до Тімішоари

стюмах, у вишиванках. Хочеться розглядати і цікаво розглядати кожного. Наш хор також змінився. Дівчата, як квітки, в яскравих вінках і вишиванках. Хлопці більш стримані, але також святкові. Око радує ну дууууже великий стіл із розмаїттям національних страв. Тут і варенички, і маківники, і сало, грибочки, голубці, паляниці, ковбаска, кутя, наливочки... всього й не перелічиш. Починаються виступи колективів, лунають пісні, дітки танцюють, поети читають вірші. У мові й піснях є енергетика народу, історія, гумор і філософія. Звучать пісні і тужливі, і патріотичні, і жартівливі, звучать українською і румунською.

Ми гарно виконали свою програму, керівники задоволені, відчувається піднесення. Потроху з формальної частини свята переходимо в неформальну. Люди з різних колективів знайомляться і співають разом, згадуємо старовинні пісні, одні починають, другі підхоплюють. Відбувається обмін енергією, новими піснями. Смачні національні страви й напої приносять задоволення і додають звучання голосу. Багато фотографуємося, хочеться запам'ятати кожную мить, бо всі такі натхненні й гарні. Є відчуття великої сім'ї на святі.

По дорозі до Бухаресту ловлю себе на думці, що відбулося перезавантаження. Хочеться працювати й малювати, співати далі. Розумію, як я вдячна організаторам фестивалю, організаторам ансамблю, які молодці румуни, що підтримують українців і українську культуру в Румунії. Згадую людей, з якими познайомилася, розглядаю мальовничі місця за вікном автобуса й вірю, що енергія та сила українського слова, українські пісні й традиції допоможуть багатьом людям підтримати дух та впевнено дивитися у майбутнє.

Марія НЕНЕСТЯН

Легенди минулих літ і сьогодення

(Продовження з № 340)

Часто в різних документах про другий реметянський монастир, церква якого стоїть і до сьогоднішнього дня, говориться що його побудували павликіани.

Але це не так: цей монастир побудували ченці Ордена Паулінів у XIV ст. Пауліни – це єдиний чернечий орден, який появився на території Угорщини в першій половині XIII ст. Точніше, про Паулінів заговорили у 1225 році, коли був побудований перший монастир ченців паулінів на горі Патач (Patacs). Ченці цього ордену належали до «єремітів» (відлюдників). Вони були абсолютними «єремітами», жили в трудних умовах, себе не щадили, працювали до крайнього знесилення, жили в глибоких печерах та в темних непроходимих лісах, далеко від людей.

Засновником Ордена Паулінів в Угорщині був Євсебій, народжений в Есторгомі (Esztergom). У 1241-1242 рр. він подався в ліс і став «єремітом». Але побачивши спалені татарами села та монастирі, почав їх відбудовувати. До нього приєдналися два геніальні монастирські наставники – Бенедек та Іштван. Разом відправились в місцевість, що називається «Яма Суду» (Groata Judecării), у горах Піліс. Там збудували монастир. До них приєдналось велике число єремітів. У Латерані відбувся консиліум, який встановив, що ці ченці повинні приєднатись до якогось вже існуючого ордену (до бенедиктинців або августинців).

Євсебій погодився з правилами августинців. Таким чином, вони були повинні увійти під юрисдикцію Веспремського (Veszprem) єпископа. Папа Урбан IV відправив прохання до цієї єпископії, але єпископ Веспремський Пал (1259-1274), побачивши слабке фінансове положення паулінів, відмовився організувати їх по закону августинців. Але дозволив їм жити в сімох єремітських монастирях, які вже діяли на території Угорщини, згідно з їхніми правилами.

У 1263 році на території Угорщини діяли такі єремітські монастирі: Керестун, Елексігет, Кокешкунт, Собор, Сентякоб, та Ідекшег.

У 1309 році єреміти Естергомської єпископії отримали від кардинала Монтефіора дозвіл жити згідно з августинськими правилами. Вони мали можливість самостійно обирати наставника, та їх звільнили від плати податків.

На початку жовтня 1381 року Печський (Печс) єпископ Балінт Алсамі (1374-1408) привіз мощі Павла Фівейського (Paul din Teba), і помістив їх у центральному монастирі Ордена Паулінів Будасентльоргінц (Budaszentlőrinc). Він став покровителем Угорської католицької церкви. Павло Фівейський, святий четвертого століття, вважається першим християнським ченцем-самітником.

Орден Паулінів офіційно був затверджений у 1308 році під назвою «ORDOSANCTI PAULI PRIMIEREMITAE» (Орден святого Павла-першого єреміта). Їхнє гасло було «SOLUS CUM DEO SOLO» (Сам з єдиним Господом).

Неабиякий розвиток та поширення цього ордену припадає на період правління Угорщиною Людвіком I.

У 1382 році був побудований монастир Кларус Монс (Claruss Mons) в Ясній Горі, недалеко від міста Кракова (Польща).

Ясногорський монастир став їхнім духовним центром, і таким залишився до сьогоднішнього дня. Цей монастир відомий і тим, що там знаходиться найцінніша християнська святиня Центральної та Східної Європи – Ченстоховська ікона Божої Матері. Цей орден існує й сьогодні в багатьох країнах світу: в Польщі, Україні, Чехії, Хорватії, Словаччині, Білорусі, Італії, Німеччині, США, Австралії, Росії та в декількох африканських державах. Загальне число ченців-паулінів налічує 509 осіб, з яких 317 є священниками. За даними 2007 року, Орден Паулінів налічував 70 монастирів, з яких 17 знаходяться на території Польщі.

У Мараморощині, на лівому березі Тиси, ченці-пауліни появились у XIV ст. Зупинились саме в цій частині Мараморощини з двох причин. По-перше, тут були темні ліси, гори і багато печер, кожна з яких мала свою цікаву легенду, саме те, чого шукали єреміти-пустельники. Окрім цього їм був добре відомий закон, який дозволяв їм прорубувати непроходимі ліси та брати у свої володіння очищені території (це називалось «лазуванням» – по-румунськи «lăzuire»). Цей «привілей» був оприлюднений 1329 року: «Ніхто з людей будь-якої іншої мови, або будь-якого іншого племені не мають жодного права захоплювати землі від тих, які їх першими зайняли ціною своєї праці, вирубуючи непроходимі ліси, очищуючи ділянки».

Цей закон згадує відомий румунський історик Іоан Мігалі де Апша у своїх історичних працях про Мараморошину.

По друге, серед цих темних лісів вони знайшли небагатьох жителів, яким вдалось врятуватись під час землетрусу, який стався 8 січня 1258 р. (930 житлових будинків, в яких проживали 74 особи – 43 чоловіки та 31 жінка, нащадки тих, що пережили той страшний землетрус). Від них ереміти-пауліни точно довідались про нещастя, яке спіткало монастир і багатьох павликіан, які провалились на дно «морського ока» разом з монастирем.

Таким чином, у 1363 році з'явився єдиний на Мараморошині католицький монастир, побудований ченцями-еремітами паулінами, який вважається одним із найдавніших монастирів Мараморошини. Він розташований у центрі сьогодняшнього села Ремети, на невисокому горбі, над річкою Меновицею, колись багатоводною, на якій було споруджено аж три млини, де жителі села мололи кукурудзу.

Монастир отців Ордена Паулінів теж має свою легенду, про яку в сьогодняшні часи мало хто здогадується. Пустельники-пауліни обрали місце для майбутнього монастиря по закону, прочистили ділянку аж до самої річки. Вони добре вміли піднімати мури з річкового каміння, якого біля річки Мановиці було достатньо. Яким розчином вони скріплювали каміння в товстих (80 см) мурах, залишається загадкою до сьогодняшніх днів. Здається (але це тільки припущення), що то була суміш жовтої глини з негашеним вапном, яка після затвердіння стає міцнішою за сьогодняшні розчини цементу. Хоча там проводились роботи вже в наші дні, нікому не спало на думку зробити хімічний аналіз того розчину, яким так добре скріплене в стінах річкове каміння, що частину фортифікацій, якими був огорожений монастир (в північно-східній частині), і стіни церкви, що кріпко стоять і сьогодні, можна побачити і полюбуватись вмінням і майстерністю еремітів-відлюдників.

Коли вже ділянка була прочищена і для початку будівництва все було приготовлено, робота ніяк не клеїлась. Появлялись різні перешкоди (зливи, бурі, навіть крадії). Тоді ченці вирішили діяти інакше: щиро молитись та постити 7 днів, щоб всевишні сили вказали місце для майбутньої церкви.

На зорі сьомого ранку їх пробудило сильне сяйво, що розсівалось з молодого пишнозав'язлого липи, дерево від якого розливався приємний аромат липового цвіту. Наблизившись до дерева, вони жажнулись: на дереві з'явився образ Святої Богородиці. Погляд її очей вказував прямо на місце, де повинна бути церква. Ченці пробували спустити з дерева образ, але не змогли. Після того як закопали наріжний камінь і поблагословили місце майбутньої

Українська православна церква Всіх Святих у с. Верхня Рона

церкви, образ зник, а церква, побудована в готичному стилі, стоїть і сьогодні. Там місцеві жителі обладнали невеликий, але дуже цікавий музей.

Ось така легенда про спорудження цього монастиря, в якій є зерно правди: перший храм цього монастиря був присвячений саме Святій Богородиці, а липи красуються перед церквою і сьогодні. Пізніше церква отримала назву Святих Апостолів Филипа та Якова.

В одному з документів зі списку майна ченців Ордену Паулінів, здійсненому приблизно у 1520 році, ченцем архіварієм Г. Григоріусом, вказано, що король Угорщини Людвік Анжуйський подарував ченцям-еремітам Мараморошини всі землі довкруги монастиря, навколо якого було невелике село. У документах цей монастир фігурує як Мараморош (Maramoros). Монастир побудований на лівому березі Тиси, напроти села Бедевля та міста Тячева (на заході), в 1363 році. Цю дату пробували заперечити на основі того, що в документах міста Тячева від 1389 року монастир еремітів-паулін не згадується, але в 1368 році монастир вже діяв, бо саме в цей рік він отримав у данину млин (це підтверджено документами 1387, 1389 та 1421 років), а вже між 1426-1430 рр. настоятель цього монастиря представ перед судом, тому що ченці-пауліни незаконно володіли землями сусіднього села Сепинца. У цей період вони володіли трьома млинами, двома озерами, отриманими у 1461 році, винницями, які отримали у 1492 році, а починаючи з 1419 року отримували частину прибутку з продажі солі. У 1444 році, чернець Берецьк (Beresk), головний пріор Ордену Паулінів, подарував цьому монастирю Конституцію і Правило Ордену, під назвою LIBRUM CONSTITUTIONEM ET REGULAM.

Вагомі внески в розвиток цього монастиря здійснили король Людвік I Анжуйський, королева Беатрікс і Фома Плебан з Вероце (Verokze). У документах, виданих королівською канцелярією Людвіка I, розмежування земель монастиря не вказано.

(Продовження на 29 с.)

Олімпія ІВАНІЧУК

МАТІР БОЖА МАЛА

Ще з дитинства чула, як говорили мої родичі та сусіди: «Близиться храм Матері Божої Малої». Я просила маму, аби мені пояснила. Мама пояснювала:

– Куди йдемо в неділю рано або в дні інших свят?

– До церкви!

– Ну, ось, церква – це храм. Тобі як ім'я?

– Мені ім'я, як і тобі, – Олімпія!

– Так і наш храм, або наша церква має ім'я: Nașterea Maicii Domnului, а по-нашому, по-українськи – церква Різдва Матері Божої.

– А чому кажуть мала?

– Бо діти родяться малі! І вона була мала.

І тепер жителі нашого села Рогожешти так кажуть на свято Різдва Богородиці (8 вересня, за старим стилем 21 вересня) – «Матір Божа Мала».

До храму газдині та газди Рогожештів приготують дуже серйозно. Котрі знають, що матимуть багато сторонських гостей, жертвують свиню, яку готували спеціально для цього свята. З м'яса, солонини, легенів та печінки готують салтисон. Ще готують білу й червону кишку, ковбаску, яку підкопчують, студенець і багато іншого. Печуть медівники, бабки та білий хліб. Майже в кожній господарці знаходиться самогонка з цукрових буряків.

А ще майже обов'язковою стравою для свята є голубці (галушки). Колись їх готували з кукурудзяної крупи, яку замочували у воді на 10-12 годин. Потім зціджували воду і вмішували у крупу всякі овочі: моркву, петрушку, селеру, цибулю, добавляли трохи оливи, шкварок, солі, перцю, паприки, і все це завивали в листки квашеної капусти, яку ще звечора теж замочували у воді. Коли завили всі галушки в листки капусти, приготують три-чотири глиняні горщики,

змащують їх зсередини салом або солониною, накладають галушки в горшки до половини, добавляють бібкове (лаврове) листя, духмяний перець і шматок солонини, та доповнюють галушками. Далі заливають водою, закривають папером втриє й заліплюють навколо шиї горшка тістом. Поки готуються голубці, в печі вже горить вогонь, а коли догорає, і голубці вже у горщиках, господиня пригортає грань, і гаряча піч уже готова їх прийняти. Коли вже всі горшки в печі, господиня запирає її хвірткою та замащувала навколо тістом так, щоби ніде не було ані щілини, аби не зайшло холодне повітря. Закладали горщики в піч увечері сьомого вересня, а виймали вдосвіта восьмого вересня. Бувало в одній печі готували і свої, і сусідські голубці. Тоді сусідки приходили вранці з теплими грубими хустками і завивали свої горщики в них, аби затримати в них тепло.

Вранці, попоравшись у стайні, милися, одягалися у святкове вбрання та йшли до церкви на Святу літургію, куди приходили й гості. Давно приходили й старці, сиділи коло церкви. Господині брали з дому хліба й щось до хліба та роздавали їм.

Після церковної служби газди зі своїми гостями розходилися по домах.

Тут перебиралися в інше чисте вбрання, кутали худобу й сідали за стіл, укритий білою чистою скатертиною.

Господар клав пляшку зі самогонкою на стіл, господиня подавала порцію (чарку) і розкладала на столі хліб, тарелі зі студенцем, полумиски з різними приготовленими стравами, ложки й видельця. Сідали за стіл і хатні. Найменше за столом сиділа господиня, котра подавала то одне, то інше: після холодних закусок – галушки, після галушок – печеню, яка в окремому горщику цілу ніч провела в печі разом з голубцями. Потім куштували бабки, медівники.

За столом балакали, радилися, жартували, співали українські пісні: «Зацвила ружа трояка», «Мала мати одну дочку», «Як я був малим хлопцем», «Червона калина» та інші. Так празникували до пообіддя, близько до четвертої години, а потім усі йшли на толоку на танці.

На толоці збиралася не тільки місцева молодь, а й зі сусідніх сіл, румунських та українських, приходили й з міста Серета та з інших місцевостей. Збиралися і сільські газди зі своїми гостями. Там же – юрма дітей, бігають, граються.

Танцями керує «береза».

«Береза» – це парубок, вибраний перед різдвяними святами, щоби провадити коляду, організовувати

У день храмового свята перед церквою Різдва Божої Матері, село Рогожешти, 2015 р.

протягом року танці та інше. Наприклад, «береза» пильнував, щоб дівчата виплели на Йордан три вінки: один великий і два малі для хреста, де буде святити Бог і священник воду, а парубки щоб зробили з ялиці сім великих вінків, прикрашених всякими квітками. Один ставлять на браму зверху, а решту забивають на подвір'ю церкви в ряд.

«Береза» відповідає і за гроші, зібрані з коляди й з танців. Частину грошей з коляди дає до церкви, іншу – тим парубкам, що колядували. А з грошей з танців одну частину дає теж до церкви, а іншу – музикам і тим парубкам, що влаштували на толоці місце для танців, а частину на матеріали для облаштування того місця.

Місце для танців огорожене плотом з дроту. Є два входи, де призначені березою два парубки збирають гроші від усіх, хто заходить аби танцювати чи просто дивитися. Музики розміщуються на високій сцені, де є крісла для музикантів. Сцена прикрашена вінками й квітами. Є і драбина, сперта до сцени.

Танці на толоці кінчалися коло сьомої години, коли всі йшли додому, де продовжували забаву: їли, пили, співали. А молодь поспішала на бал, щоб про-

довжити танцювати. Йшли й старші на бал дивитися, як танцюють молоді. Бал тривав до дванадцятої години.

Другого дня знову гості, знову танці, а як другого дня випадає неділя, то всі йдуть на Святу Літургію.

Увечері знову бал.

Так було донедавна.

І тепер на храм до церкви приходять багато людей з других місцевостей. Страви майже ті самі, тільки галушки роблять з рисом, а не з крупами.

Танців на толоці більше немає. А тільки бал увечері.

Але добре, що все-таки приходять гості, беруть участь у Святій Літургії, а господарі жертвують свині й приготують смачні страви для гостей та для домашніх. І ще добре, що свідомі рогожештські українці говорять рідною українською мовою з гостями з Киндешт, Синівців, Негостини та з міста Серета, котрі теж свідомі українці. Прибувають і гості румуни з котрими розмовляють румунською мовою, а також і українською, бо майже в кожній українській родині є і румуни, як в румунській українці, тому більшість знають обидві мови.

Легенди минулих літ і сьогодення

(Продовження з 27 с.)

1465 року Андрій, головний пріор Ордену Паулінів, ясно описав і розмежував володіння цього монастиря, який проіснував до 1554 року. Йому належали 117 голдів (*iugure regale*) землі, три млини, митниця та великий будинок в місті Сіреті. На їхніх землях проживало 24 сімей кріпаків та шестеро жилирів (жилярі – люди, які проживали на території монастиря). Їхнє майно ще налічувало 39 коней, 18 волів, 40 корів і 25 свиней. Згідно з описом XVI ст., монастир охоплював кілька окремих будинків (кам'яних), в яких мали змогу усаїтнитись ченці-пауліни. Місце, де находились ці кам'яні споруди було знайдено недавно, під час прокладання дороги до нової церкви.

Монастир не витримав релігійних реформ XVI століття, та у 1554 році останні ченці-єреміти покинули монастир. Церкву передали у власність громади, переважною більшістю якої були українці (яких називали «рутянами»).

Між 1555-1700 роками церква належала кальвінському культові. У XVII ст. село вже було цілком заселене українцями («рутянами») і церква була переосвяченна в православний культ, потім в греко-католицький, а після Другої світової війни, знову стала православною. Сьогодні недалеко від малої кам'яної церкви, якій вже сповнилось 659 років, красується велична споруда – православна церква

з престольним святом Всіх Святих. Навколо церкви ідеальний порядок, і тільки липи, які залишились, нагадують нам про давні часи і про тих «великих мужів», які своєю працею заснували на лівому березі Тиси прекрасне село з цікавими традиціями, з добродушними людьми і цікавою мовою, в якій можна відгадати симбіоз всіх давніх часів: угорські слова, німецькі, польські, чеські й навіть французькі.

У наші дні Мараморощина – це райський куточок, в якому легенди переплітаються з дійсністю, в якому назви гірських вершин вказують туристам вузьенькі доріжки, якими крадькома пробирались татарська орда, на чолі з онуком Чингісхана Батием і знаменитим його генералом Суботаєм, у Великодній день, коли загинуло більше 10 000 жителів цього краю, події, про які й сьогодні ще живі народні балади, а на прилуках, поблизу перевалу Ротунда, де в той страшний день «кров текла рікою», красуються «черлені ружі» – рідкісні рослини, занесені в «Червону книгу» природи – ті самі «безмовні свідки» сивої давнини. Якщо хтось поспробує переписати, або сфальсифікувати історію, завжди знайдуться «безмовні свідки», які про все докладно розкажуть тим, хто захоче їх уважно вислухати. Без минулого не має майбутнього, отже правдива історія українських сіл Мараморощини життєво необхідна для розвитку в умовах прискореної глобалізації, яку зараз переживає вся наша планета.

Анна ТРАЙСТА-РУШТЬ

Дикий рай

(Уривки з роману)

Воєнний хаос

Український фронт, котрий перейшов у жовтні Буквинські гори, криваво воював із німцями та їх мадярськими союзниками. Страшні були битви на Переслопі, недалеко Боршівки, а потім біля Вишавки й Водиці, котру якісь баварські ціпцери, що приїхали туди під час габсбурської влади на лісорубство, охрестили по-своєму «Васер», де тепер загинуло величезне число воїнів із обидвох сторін так, як було і в Першій війні. Криваве горе не обійшло ні Руню, бо війна – непощадна, не має границь. Страшну канонаду й стрілянину було чути й у нашому лісі на Гирі та у Пікуватому, звідки витікає Рунянка, котра переполошилась і почервоніла від ворожої крові, а пожовтілий ліс зразу посмутнів. Укрив усе навіки, як сира земля трупи, де лежать і нині. Ні хортистська армія не здавалась і тепер забирала від людей вози, коней і волів для військових потреб, підпалювала соломою та сіном дерев'яні мости через Рунянку і розпачливо намагалась зупинити українських визволителів, але не змогла. Навіть і небо протиставилось ворогу та почало лити на вогонь густим дощем, врятувавши людей і мости. На Жбури, за Ділкою та у Лельовім полі битви тривали кілька днів, небо горіло, гриміли гармати, а хвилі вибухів розбивали шибки у вікнах сільських домівок. Щоб захиститися від снарядів і не притягувати їх вечірнім світлом у своє подвір'я та хату, люди затикали вікна онучами, веретами і сіном. І, таким чином, рятували скільки можна було і скло, котре сипалось зерном із кожним вибухом. Гул боїв не вщухав ні вночі, ані вдень. Воєнні ворожі літаки перетинали небо й кидали бомби та обузи у різні сторони. Кілька із них упало на людські оселі коло єврейського кладовища, недалеко Мочара і Лали, де згоріло кілька хат і вбило більше десятка воїнів із загону командира Орлинського, котрі несподівано кинулись на противника, завдавши йому серйозної поразки. Біля мерії якийсь танк вистрілив і вбив двох офіцерів, командирів української армії, і кількох солдатів, а в одній хаті молоду жінку з немовлям, що якраз тоді народила і не змогла віддалитись від поля бою, щоб укритись десь, як зробили інші, котрі ховались по різних зарослих гушках ровів, лі-

сах, лазах і ямах, звідки колись добувалось вапно. Здавалось, що настав безконечний страшний суд, що кидав людей у пекло, а земля тремтіла мов від землетрусу. Коли ворожа армія хотіла розбити церкву та забрати дзвони, котрі у той час ані на хвилю не вщухали, били у риси, стараючись прогнати, мов дощову бурю, непроханого гостя, люди із того краю села сміливо зайшли до Божого храму. Всі, як жінки, так і діти, а головню старики, котрі щиро вірили, що церква у страшні моменти завжди стає надійним притулком для безпорадних людей, просили небесної милості, та сердечно били поклони. Без священника гуртом і вголос благали Всевишнього, щоб би припинив це нещастя і беззаконня та врятував їх від смерті, а храм від грабежу й осквернення. І справді, чи то хоробрість бойових союзників, чи то сміливість, змішана із твердою молитвою рунян, чи, може, все разом, врятували людей і село, і церкву від руїн. Як то сталося? Точно ніхто не знає. Важливо, що вони вижили, як і свята будівля, котра залишилась духовним шедевром і прикрасою цього села надовго, для багатьох поколінь. Під час цих кривавих битв, котрі тривали кілька добрих днів, спустошене і перестрашене стріляниною село, де залишились тільки жінки, діти, каліки й старики, вижило. Щоб позбутися скоріше страшного лиха й не потрапити в якийсь страшний нацистський табір, де б знищили всіх, як знищили євреїв села, за котрими руняни дуже жаліли, хто був ще в силі із рунянських стариків і хлопців, старались допомагати союзникам: одні копали дикунки, другі приносили їм воду, навіть і їжу, інші хоронили загиблих. А Жбури, де під час різних страшних часів і кочових нападів руняни захищались та жбурляли запаленим вапняним камінням у ворога, те місце дістало тепер і другу назву – «Гробби». Воно нагадує нащадкам про криваві воєнні битви, де залишились братські могили, в яких спочивають кості молодих воїнів, що загинули на нашій рунянській землі.

* * *

Мадяри боролись за цей регіон, бо вважали його своєю тисячолітньою власністю. Волохи не хотіли відпустити цей мальовничий край. Українці

старались приєднати свій рід до себе. Навіть і чехи хотіли розширити свою територію. Кожний боровся по-своєму за землі та за свій ідеал, жертвуючи невинними людьми, котрих на полі бою немилосердно косили ostrі кулі. Всім трудно було. І рунням теж. Смерть, пожежі, пошесті, біднота, воші й голод оселились по всіх усядах, як вітер на відкритому полі. І так було завжди, відколи цей світ. Не знати чому, але чужа земля завжди спонукала людей до грабежу, ненависті, битв і нескінчених воєн, поки не прожерла їх, як голодний ковдуш свіжий хліб. Мадярський фронт таки ослабив свої сили та змушений був відступати, бо в армії Хорти був мобілізований весь народ із цього краю, котрий був під його владою, незважаючи на його походження і рід. Зате, коли прийшли радянські війська, багато воїнів мадярської армії стали дезертирами та приєдналися до визволителів, як зробив і Петро Довган, котрий наприкінці війни перейшов до них і став добровольцем, бо йому совість не дозволяла направляти зброю проти своїх братів. Котрі не встигли – попали в табір військовополонених, до руських, де просиділи кілька добрих років, добуваючи вугілля у шахтах на Донбасі, куди попав Іван Печиріпа. Війна нарешті скінчилась, як з плином часу скінчились і всі імперії світу, бо нічогісінько не триває вічно. Земля рухається безупинно та приводить на світ нових людей із новими думками, з новим світоглядом. Але ті неспокійні тривожні часи залишили за собою багато жертв, горя та болючих ран, котрі нили ще довгий час. І хоч загоїлись сяк-так до решти, видимі сліди тих воєнних шрамів, довго будуть нагадувати про себе, – думав Петришин син у ліску.

Дзвони

Іван, сидячи на пні, не обминув у своїй думці ні той весняний день, коли вони всі троє забули про ягнята. Залишивши їх самих у пастунику, перелякані діти прибігли додому, аби сповістити матері, що наближається другий фронт, нападають німці на село. В обох селах неперестанно били дзвони. Не знайшовши матері вдома, хоч двері були відчинені, діти стривожились. Кликali її, шукали по всьому обійстю, але ніхто не відповідав. Всюди було тихо, сільські дзвони безперервно гули.

– О, Боже, ба чи де – мама? – запитав Андрійко.
– Не знаю, – відповів котрийсь із них.
– Може пушла до Гейзи або до волошина Босого, – припустила Марічка.

– Як? А двері залишила незамкненими? – запитав здивований Андрійко.

– Не може бути! Мама ніраз не залишає двері утворені¹, а головне тепер удколи війна, – запевнив старший брат і побіг шукати її до криниці, а двоє менших до хліва й на горище, «бо хто знає...». Не знайшовши її, Іванко повернувся спантеличений, вислав скоро Андрійка до сусідів шукати матір: спочатку – до Гейзи, а потім до Митруна. Марічку погнав назад до ягнят, а сам, замкнувши двері на ключ, побіг скоро до річки. Але й там матері не було. Стривожений переступив двома кроками балку та, подався до діда Босого, бо молодий Петрушка воював на фронті, як і їх батько Петро Довган. У Босого не було нікого, окрім старого волошина, котрий недочував та не знав нічого, що твориться тепер у їхніх селах. Ані гул дзвонів із-за стрімкої покритої лісом гори, ніколи не долинав до нього. Коли повернувся назад, знайшов біля собачої буди заплакану Марічку, котра тремтіла, як тополевий лист.

– Што із тобов, Марі? Што ревеш? Не журиса, фріц² не зайде суди, бо не має із ким битися у сих корчах. Із боязливими бабами, такими як ти, не хоче, – кепкував Іванко та старався якось розважити свою сестру і себе, бо не знав, де поділась їх мати, і тепер журився й за неї. А до того ні дзвони не вщухали, мов хотіли розбити свої товсті мідяні риси та прогнати все світове лихо назавжди. Хлопець нетерпеливо тер долоні та не знаходив собі місця. Хотів дізнатись негайно, що твориться навкруги, але не мав звідки. Подумав податись до своєї бабусі під Подину, або до Мочара, де мав друзів, але тепер не міг, лише сердився на свою сестру і гримав на неї.

– Чого ревеш, дівчино? Говори! – смикнув він її за косу. – Не журиса, мама появиться удкис та й дзвони перестанут. Може, горит штос... та може мама побігла до сусід дузнатися, – заспокоював сестру Іванко.

Потім знову запитав її грізно, чому плаче, бо не знав, що могло трапитись із нею так скоро.

– Воввк... – ледве промовила дівчина.

– Який вовк? Де?.. – Ввовк... ягнята... заїв та розтяг.

– Чії?

– Наші.

– Коли?

– Тепер, коли ми їх лишили у пастунику самих і забули за них, – схлипувала дівчина.

(Продовження на 32 с.)

¹ Утворений – відкритий, відчинений незамкнутий

² Фріц – німець, фашист.

Дикий рай

(Продовження з 31 с.)

– Ой, бідо гуренька! Усі?

– Двоє. Одно потяг, друге лежить, а третє урвалоса³ якось та, хроне втекло разом із тими другими двома.

– А ти виділа?

– Виділа-м. Коли-м закрічала раз, вовк вхопив ягня та втік, а сі другі прибігли за мнов дому. Ягничка чорна лежала на земни. Остала там, бо я боялася туди приблизитися та прибігла́м дому.

– А оти три де?

– У шури заперті⁴.

Іванко переглянув скоро ягнята, а потім розв'язав пса та, взявши вила на плечі, подались разом із Марічкою у пастуник. Коли добрались до пасовиська, вовк знову появився поміж кущами, але пес нанюхав його і погнався за звіром аж до лісу. Не встиг потягнути й друге ягня, котре лежало поранене у траві й ледве дихало. Іванко оглянув покалічену тваринку, заплакав тихо із Марічкою та, покликавши пса, поніс ягнятко додому. Коли зайшли у подвір'я, Андрійко уже повертався разом із матір'ю від Донія. Той, підскакуючи то на одній нозі, то на другій, весело плескав у долоні і кричав щосили ще з-за межі:

– Докунчілася война! Ура! Німцям – конец! Ура! Гіклер іздох! Ура! Няньо скоро прийде дому! Ура!

Іванко із сестрою мовчали та, не знали, як поступати перед матір'ю: чи радіти миру, чи сумувати за ягнятами, котрі з їхньої вини потерпіли. Не ділили радість із їхнім братом Андрійком, а змішували її із сумом та клопотом.

– Діти, дав Бог, та докунчілася ся нещасна война! Чуєте, як дзвони б'ють весело і неперестанно усюди? І в нас, і в Руної Нижньої. Сповідаять, што настав мир! – звернулася весело до Іванка та й Марічки їх мати, коли доходила до подвір'я. Але, побачивши заплаканих дітей, запитала: – А з вами што? Радуйтеся і ви, што пруйшло се страшне лихо і дякуйте Господу, што настав конец. Ци, може, жалієте за Гіклером, як називають наші баби німецького чорта? Нещасник проклятий! Світський кримінал⁵! Всій світ перетерпів та й ми із-за одного скаженого лихотника. Не приймила би-го земня! – проклинала Василина «Гіклера» і всю его шайку. Але, коли

побачила поранене ягнятко на землі, замовкла і зразу запитала: – Што з ягньом?

– Вовк заїв, – ледве промовила Марічка та розплакалась знову.

Іванко розказав матері, як все було та звинувачував тільки себе, що не доглядав, як треба ягнят. Василина на цей раз уже не сварила дітей, тільки глянула сумно на ягнятко, а потім промовила:

– Не знаю, за што, але ми ніколи не могли радіти нічому, як і тепер. Коли штос появилоса веселе або радусне: гоп! цурік⁶! Назад – у болото! Бо мусит якас невдяка або шкода появитися і перебігти, аби нам не тикняло⁷. Гадкуйтеся і ви, діти! Не ходіт у лісок самі, лиш уворосі⁸. Та беріт і пса, бо вовк тепер унадивса на ягнята та іще прийде. Гадкуйте їх добре та й самих себе! – радила дітям Петриха, перев'язуючи рани ягниці, бо здавалось, що виживе.

– Але дідо Федур казав нам, што вовк вліті не нападає на людей, ані на велику худобу, – пригадав Андрійко.

– Не нападає, коли має, што жерти. Але ви – ще малі, діти. Та ніколи не годен знати, што у звірячуй голові, а головно, у вовчиці, коли голодує і має вовченят, котрих гія годувати.

– І лисиця нападає на дітей, коли має лисенят? – запитала Марічка.

– І она. За Діордіковим Василем бігла лисиця, коли пас корову в лісі. Щастя, што ішла у хашу⁹ Ілона Донійова, бо інакше, хто знає... Із-за войны і звірі голодуют та лізут зараз до хижі за їдов. Не думайте, што не сміют або, може, сороміються. Нині ні заяцю уже не є, ні дикуну, ані козей диких, бо всі уловили люди. Наклали пастки усюди, аби уйшли якос із голодних зим. Добре, што не упустили-сте і кози, бо не було би у хижі ні молока, – додала Василина.

Петриха у своїй душі жаліла за ягнятами, але більше думала про дітей, а головно про Марічку, котра опинилася одна перед голодним лютим вовком та виручала ягнят. Могло статися велике нещастя... Довго гляділа на свою донечку і залилась сльозами, потім перехрестилась і обняла її міцно, поцілувала. Коли діти заспокоїлись, мати похвалила їх за хоробрість і пригорнула всіх трьох до свого серця, мов під крило птиця, коли узріла небезпеку. А потім глянула далеко за межу, де губилася стежка, котра повела її думку прямо до Петра, їхнього батька.

(Далі буде)

³ Урватися – звільнитись, врятуватись.

⁴ Заперти – закрити, замкнути.

⁵ Кримінал – (із рум.) злочинець.

⁶ Цурік – (із нім.) назад.

⁷ Не тикняло – (із угор.) було неприємно, невдячно.

⁸ Уворосі – разом, громадою.

⁹ Ходити у хашу – ходити за тонкими дровами, за хворостом.

Корнелій ІРОД

СВЯТО

IV. Ворог мого ворога

*(Уривок з роману)**(Продовження з № 340)*

8.

Минув тиждень, відколи Ірина пропала безвісти. Закінчилося й слідство. Прокурор та офіцер міліції, котрі прибули з Тульчі, аналізуючи всі так звані докази, а також спостереження місцевих міліціонерів і свідчення кількох осіб, дійшли висновку, що Дорін Ірина зі Сфинту Ґеорґе Тульчанського району, мабуть, втопилася. Версія самогубства була відкинута, бо після розмов із її чоловіком, зі сім'єю, в котрій вони проживали, а також з її колегами та знайомими встановили, що в Дорін Ірини не було причин для самогубства. Якщо самогубство відкинене, то можливість злочину ще залишалася сумнівним варіантом. Але оскільки її труп не знайдено, слідчі були змушені припускати й таку можливість. Проте найбільше фактів наводили на висновок, що з Дорін Іриною стався нещасний випадок. Був тоді спекотний день, і вона, мабуть, зайшла в Дунай прохолодитися і, хоч уміла плавати, а її чоловік твердить, що вона плавала навіть дуже добре, Дорін Ірина, мабуть, таки втопилася.

Під час слідства довідалися й про партію покеру, і це було занесено до протоколу. Інспектор Йон Маковей і директори Дмитро Бобенко та Мігай Ніцу потерпали, що їхня гра матиме неприємні наслідки, головню по партійній лінії. Зате лікареві Вікторові Доріну не загрожувала ніяка небезпека якогось покарання, і не тому, що він утратив дружину, й власті помилують його. Ні. Його захищали інші факти. По-перше, він був безпартійним, а по-друге, по адміністративній лінії як можуть його покарати? Мабуть, критикуватимуть на наступному засіданні, а це ніщо інше, як пшик! А чи переведуть його в іншу місцевість? Та це не кара, а винагорода! Бо й так для лікарів призначення працювати у Сфинту Ґеорґе вважалося майже засланням. Але Віктор по-іншому бачив цю проблему – він та Ірина добровільно прибули в це ізольоване село і з самого початку були за-

чаровані його мальовничими місцями, Дунайською дельтою, місцевими жителями, можливістю порибалити, коли захочеться. Крім того, партія покеру захистила його від будь-яких підозрінь щодо загибелі дружини.

З іншого боку, може, якраз захоплення рибальством призвело до цієї нещасної події. Віктор був просто розбитий цим нещастям. Він ніяк не міг зрозуміти, як могло таке статися. Сидів ще зранку окам'янілий на своєму стільці в диспансері, опершись ліктями на робочий стіл, підпираючи долонею чоло й не відчуючи нічого – ні спраги, ні голоду, ні болю, ні спеки. Він ніби висів у повітрі, а в голові снувалися всякі думки, з яких він не міг нічого зрозуміти.

Минула третя година, а Віктор не зрушувався з місця. Від прокурора він запам'ятав одне: до закінчення слідства радить йому не повідомляти сім'ї, тобто батькові-матері, що їхня дочка втопилася, бо поки що вважається, що Ірина пропала безвісти. Віктор боявся того моменту, коли настане час повідомити своїх тестя й тещу про нещастя, яке сталося з їхньою дочкою. Власне, він мав на увазі лише свою тещу, Фрусину, бо Панфіл, тесть, уже давненько хворіє на старече безумство й не пізнає вже нікого, навіть Фрусину, про яку твердить, що то не його жінка, й, очевидно, забув, що має дочку Ірину. Але тещі, як повідомити, що Ірини вже нема?! Він навіть чув її дорікання: «А він, її чоловік, де був? Чому не мав грижу, щоби вона таке не пащила?!».

Тепер Віктор жалів, що не прислухався уважніше до Ірининих слів, що не надав належного значення її бажанню покинути цю ізольовану місцевість. То правда, що вона ніколи не казала відверто, що хоче поїхати звідси, але про це свідчили її натяки. Ірина знала також, що Віктор аж через рік має право просити переведення в іншу місцевість, хоч він, правду кажучи, цього не бажав, бо почував себе добре в Катирлезі й був певний, що й Ірина почувала себе не інакше. А коли вона натякнула, що бажає покинути ці місця, Віктор вважав, що то в неї моментальний стан незадоволення чи, швидше, заздрість, що іншим вдається покинути Сфинту Ґеорґе, а їм ні. Але насправді вона була задоволена їхнім тутешнім життям, щоб уже не говорити, що йому як лікареві буде дуже важко звідси перевестися.

(Продовження на 34 с.)

СВЯТО

IV. Ворог мого ворога

(Продовження з 33 с.)

Віктор відчував, що йому в горлі пересохло, і він випив би трохи води, але не хотів про це просити в Євстахія, котрий, як завжди, був у хоромах диспансеру. В цей момент Євстахій міг би скаламутити йому думки. А Віктор уже вкотре настирливо запитував себе: як могла Ірина втопитися в якомусь місці, де не існує такої небезпеки?! Там вони іноді рибалили, і він знав, що там вода мілка, а течія Дунаю повільна. Ну, хіба якщо Ірина бажала прохолодитися й пішла далі, де ріка рвучка й бурхлива, і вона злякалася або болісні корчі хапнули і... Якщо течія понесла її аж до «катка» – там нікому нема рятунку... Віктор знав це не тільки від Туза, котрий кілька разів попереджав, щоб був обережним, коли човном перепливає Дунай, а й від інших рибалок...

Почувся легкий скрип клямки, відчинились двері, але Віктор не підняв голови й невдоволено запитав:

– Що таке, Євстахію?

– Пане доктор...

– Я просив, щоб ти сьогодні не заходив і не турбував мене.

– Знаю, пане докторе, але прийшов отець Бутояну... Що сказати отцеві?..

Віктор помовчав трохи, а тоді відповів:

– Гаразд. Запроси отця в кабінет і принеси мені горнятко води.

Отець Владімір Бутояну ввійшов тихо, підійшов до лікаря якось обережно, а той підвівся зі стільця. Священник обняв його міцно і став злегенька вдаряти Віктора долонею по плечу, але не звільняв його з обіймів. Згодом заговорив лагідно і майже шепотом біля самого Вікторового вуха:

– Докторе, я прийшов сказати, що все село співчуває вашому нещастю. Розуміється, я теж. Я навідався бачити вас і підбадьорити держатися цупко й не здаватися, не допустити, щоб нещастя зламало вас. Я вас найкраще розумію, бо і я прожив таке... Ми всі стоятимемо біля вас, а

милостивий Бог допоможе вам не падати в розпач і перейти цей важкий момент вашого життя...

– Спасибі вам, отче!..

– Я був і у вас дома, і Матеева Марія сказала, що ви сьогодні нічого ще не їли, ні вранці, ні на обід. Так не можна, докторе. І сидіння самому під тягарем такого болю теж шкодить здоров'ю. Виглядає, що я вчу ученого, тобто учу доктора, як берегти своє здоров'я, але за стільки років, вірте, життя не одного навчило мене. Тому ось, що пропоную. Йдемо до мене й побачите, який чудовий борщ зварила Ольга... Знаєте її, це та дівчина, котра допомагає мені в господарстві. Вип'ємо й стаканчик...

– Сьогодні не можу, отче, – сказав Віктор, не піднімаючи погляду. Прийду іншим разом...

– Ні-ні-ні, докторе! Йдемо таки вже. Не треба вам сидіти одному, щоб думки душу гризли. Ну, пішли! Хіба можна так? Вас вдарило велике нещастя, але ви не маєте права дозволити, щоб воно повалило вас. Прошу, докторе, прислухайтесь до моєї поради. Крім того, хочу поговорити з вами про щось важливе.

– Не можу... Вірте.

– Можете! – і священник таки взяв Віктора під руку.

– Ну, гаразд, отче Владимире, – погодився нарешті Віктор. – Але їсти не буду, бо просто не можу.

Євстахій приніс води, Віктор випив трохи й простягнув йому горнятко:

– Євстахію, я йду з отцем. Замкни диспансер і йди додому. Якщо негайно буде потрібно мене, я в отця Владимира.

– Добре, пане доктор...

– Але не турбуй пана доктора за будь-що, а тільки, якщо ґвалт буде потрібно, – уточнив отець Бутояну. – Зрозумів, Євстахію? Але не гадаю, що з'явиться така необхідність... – пильно й багатозначно подивився священник на фельдшера.

Від диспансеру до церкви по центральній вулиці – всього кілька сот метрів. Хоч священник і лікар ішли неквапно, але нікого не зустріли. Дві жінки, які наближалися з протилежного кінця вулиці, поквапилися зайти в магазин «Хліб». Хоч і жаліли свого лікаря, котрого вдарило нещастя, катирлезчани уникали зустрічі з ним

віч-на-віч, бо відчували певну незручність, не вміючи знайти слів, якими б висловили своє співчуття.

Коли увійшли в парафіяльний дім, Віктора неприємно вразив факт, що стіл був уже накритий для двох осіб. Ольга зустріла їх, перепрошуючи:

– Борщ, видай, уже холодний, бо казали-сте, що вернетеся швидко. Тому-то я й налила в миски, але...

– Нічого. Влітку холодний борщ навіть кращий. А мамалига гаряча? – поцікавився отець Бутояну.

– Я тільки що вивернула.

– Ну, й добре. Олю, подай з холодильника горілку, а потім біжи борзенько до Матєєвої Марії, до вашої сусіди, й скажи їй, що пан доктор у нас, хай не турбується.

Дівчина принесла горілку, а після її виходу отець звернувся до Віктора лагідно, але не сумно:

– Ми звикли їсти борщ, ну, й суп з миски, а не з тарілки, бо з миски таки смачніше, правда? Спершу вип'ємо по стаканчику. Це горілка з виноградних вищавків. Перегонка моя. Надіюся, вам сподобається. І, не чекаючи згоди свого запрошеного, отець Бутояну налив горілки у досить місткі скляночки, що скидалися на банки. Далі, не чокаючись, підняв чарку:

– За ваше здоров'я, пане докторе, і за Іринину душу, хай з Богом спочиває! – вилив трохи на застелену лавником підлогу, а потім випив усе.

Віктор зробив те ж саме, тобто вилив трохи на долівку за Іринину душу, й випив горілку без слів. Отець поклавився налити в стаканчики.

– Ще по одному... – сказав. – Вам стане краще.

Другу чарку випили вже без поспіху. А випивши, Віктор справді відчув зміну в своєму душевному стані, але був він не кращим, як обіцяв священник. Віктор раптом почав плакати. Вихопив швидко хустину й витер очі, а найбільше ліве, де скляна куля, яка почала пульсувати, далі висякався в хустину, стидуючись, що з ним таке діється. Нарешті вдалося йому вгамуватися. Отець Бутояну прикинувся, що не помітив, і сказав, підбадьорюючи гостя:

– Ну, берімося за борщ, бо вистигне занадто, – перехрестився тричі, тихенько проказав щось, мабуть, молитву, потім додав: – Смачного!

– Спасибі, отче. Вам теж!

Повернулася Ольга:

– Я сказала вуйні Марії, що пан доктор у нас, а вона сказала, що гаразд, але плачучи.

– Чому плакала? – дивувався отець.

¹ Сарак – бідний, бідолаха.

– Банувала пана доктора й паню... Казала: «Сараку¹ пан доктор...», – Ольга відповідала отцеві, але не зводила очей з Віктора.

Отець Бутояну гучно кашлянув і насупився на Ольгу. Вона, мабуть, не розуміла, чому, але перейшла на інше:

– Ви досі не їли борщ? А борщ, певне, вже дуже холодний.

– Ні. Якраз приємна температура. А мама вже обідала, так?

– Аякже! Вони вже обідали, дуже смакували все, та найбільше борщ, а тепер сплять.

– Гаразд, Олю. Можеш подати нам рибу. А часнику ти натовкла?

– Певне, що натовкла-сми. Йду принести рибу. Я держала її в рурі², аби була тепла.

– Дуже добре. А потім принеси вино з холодильника, – сказав отець Владимир, а далі повернувся до Віктора: – Вино наше, церковне, те, яким причащаємо, бо моє трохи зіпсувалося, пережену його на горілку.

Їли мовчки, а Ольга не зводила очей з Віктора. Дивилася на нього зовсім не співчутливо, а як збуджена хтивістю жінка.

– Дякуємо, Олю, що ти нас нагодувала й напоїла, а тепер можеш іти на кухню, – сказав священник, натискаючи на останні слова.

– А я жду взяти посуд, бо мушу його помити, ні?

– Коли закінчимо, я покличу тебе. А тепер іди на кухню.

Дівчина глипнула ще раз на лікаря й незадоволено вийшла з кімнати.

– Навіщо їй ловити гав при нашій розмові? – здавалося, що отець Бутояну вибачається. – Вона хороша дівчина, роботяща, то правда, але... Наші розмови не для її вух.

Замок і тоді ж налив вина в склянки, після чого підняв свою:

– Ану, докторе, куштуйте й побачите, яке чудове церковне вино, – підохотив він Віктора, далі вилив на долівку кілька крапель і, не чокаючись, нахилився до нього на знак поваги й співчуття.

Зморений трохи горілкою, Віктор відчув послаблення душевної напруги, за що був вдячний старому священникові, бо тільки його вперта наполегливість, його підбадьорюючі слова заспокоїли певною мірою.

(Далі буде)

² Рура – духовка.

Михайло Гафія ТРАЙСТА

ПРИГОДИ ХОРОБРОГО ОПРИШКА ГРИГОРІЯ ПІНТІ

(Повість)

(Продовження з № 340)

ЧАСТИНА ДРУГА

1. ОФІЦЕРИ КОРОЛІВСЬКОЇ АРМІЇ

Бідна Ануца перелякалась, коли біля її воріт зупинилось четверо вершників.

«Воєнні» – перелякалась бідна жінка.

А чого їм від неї треба, ади, Григора вже стільки часу немає в наших краях, вже всі забули про нього, хіба якісь бідняки ще пригадують, чи пісню заспівають, сум на її душу наведуть, а подеколи й страх, бо жандарми можуть пригадати собі та знову тягати її до Сігету та випитувати: «Де твій син?! Говори, як то, аби мати не знала, де її син? А, може, й гордишся своїм головорізом? Га?!».

«Видно не прості, а офіцери якісь...» – міркувала Ануца.

– Мамо! – крикнув один з вершників і, стрибнувши з коня, підбіг до неї.

Одне із найвідоміших зображень Григора Пинті.
Джерело: <https://zakarpattia.net.ua/>

– Господи! Це ти, Григоре?! Григоре, синку!.. – заридала з радощів Ануца, кинувшись в обійми сина.

– Так мамо, це я – капітан королівської армії Григир Пинтя! – відрапортував у жарт Григор.

– Капітан... – з гіркотою промовила бідна мати. – А твій дідусь говорив, що ти йдеш у Вієну вчитись.

– А що, хіба капітаном королівської армії можна стати неграмотним? – розсміявся Григор, разом зі своїми товаришами.

– Та ні, але... а це хто з тобою?

– Оце Драгомір Драг, невже не впізнаєш, а вони брати Нікоаре та Штефан Флоря з Шугетагу – всі ми офіцери королівської армії! А дідусь де?

– Нема вже твого дідуса, минулого тижня похоронили ми його, не встиг тебе побачити, – зітхнула Ануца.

– Як трапилось, захворів?

– Не хворів, але йому давно минуло сто років. Хоча по обличчю більше сімдесяти ніхто б йому не дав. Цілий день нишпорив то в клуні, то на городі, подвір'я замів, води приніс, трісок натесав, а понад вечір каже: «Йду, Ануцо, до Митрула, щоб мене підстриг, бо, ади, які в мене пелехи, як у парубка». Пішов постригся, повернувся додому, поголився, помився, випив горня молока з медом, опісля помолвився, і каже: «Знай, невістко, що Григир незабаром повернеться великим паном, але вже мені його не бачити...»

А я до нього: «Що ви, тестю, таке говорите?»

А він тільки посміхнувся і махнув рукою. Другого ранку корняю його, а він холодний.

– Бідний дідусь, – прошептав Григор і витер сльози, які набігли йому на очі.

– Хай спочиває з Богом! – обізвався Драгомір.

– Хай спочиває з Богом! – відповіли брати Флоря!

– Але, що ви не злазите з коней? Ходіть до хати, перекусите що-небудь, вип'єте чарочку слив'янки за упокій дідусевої душі.

– Злізайте, панове офіцери, з коней! – нібито проганяючи сум, який упав у його душу, промовив Григор.

– Ану, Штефку, кинь коням що-небудь, або, може, напоїти їх треба? – гойкнула Ануца на сусідського хлопчища, що визирав з-поза тину.

– А це, Штефок вуйка Йонашка? – здивувався Григор.

– Так, саме він!

– Справжній легінь! – похвалив його Григор.

Ануца нарізала сала, ковбаски, овечого сиру та вурди, зварила кілька яєць і поставила на стіл разом з пляшкою міцної слив'янки та дубовими чарками. Випили не цокаючись, за душу старого Флоріна, бо так годиться, а вже потім і за їхнє повернення. Після чого брати Флорія пішли кожен до свого села, а Драгомір залишився у Григора, бо в нього вже не було нікого, а хатина поки він опришкував та вчився воєнного ремесла, заросла бур'яном, її порожнеча не притягала його до себе.

– Відпочинь у нас, а завтра підеш, – порадив йому Григор.

Підвечір Григор знайшов на полиці свічку та попрямував до цвинтаря.

У «їхньому куточку», як називали вони куточок на цвинтарі, де ховали померших з Пінтевої родини, була свіжа могила, яку немов охороняв від всіх лих свіжовитесаний дубовий хрест.

– Дідусю мій милий, – прошептав Григор, і притулювався губами до хреста.

Запаливши свічку і помолившись Богу, присів на моріжок край могили та поринув у спогади про дідуса Флоріна.

«Вам, по-перше, треба навчитись воєнного ремесла, а воно, оце ремесло, стоїть не тільки у розмахуванні шаблюкою та стрілянині з піштолі та карабіну, а й у тім, як керувати військом, як переконати простий люд повстати й зорганізуватись у загін, в якому панувала б дисципліна¹ та ордіна². Бо опришківська ватага – злоді-банда, напали, обікрали, роздали убогим – і все! Таким способом не змінити вам нічого! До кінця ви всі попадетесь до їхніх рук – і капут...» – пригадалися йому слова дідуса.

(Далі буде)

¹ Дисципліна – дисципліна.

² Ордіна – порядок.

ЯК ПИНТЯ ПЕРЕДАВ СВОЮ СИЛУ ДОВБУШЕВІ **(Легенда)**

Давно у наших місцях ходили опришки. Першим був Пинтя, а потім Довбуш. Пинтя був чорний, як би його мастикою вимастив. То він став таким після того, як намастив тіло варивом, яке варили відьми в одній пустій хижі. Там Пиптя, сирота, заночував. Відьми його увиділи і, щоб перевірити, чи міцно спить, кинули хлопцеві на босу ногу жарину. Пинтя витерпів. Він підслухав, що відвар із зілля, яке принесли до хати відьми, робить чоловіка таким, що ні куля, ні шабля, ні вогонь його не візьмуть.

Не встигли відьми зілля доварити – когут закукурікав. Коли відьми втекли, Пинтя намастив усе своє тіло відьмівським варивом, лиш на плечах в одному місці не встиг намаститися. Там шкіра залишилася білою. Від того, що Пинтя вдихав пару із того зілля, він став дуже сильним.

Довго потім Пинтя розбивав панів. Що у багатих відбирав, то бідним роздавав. Поки його фраїрка не прозрадила. Визвідала, як його можна убити. Бо за голову Пинті обіцяли пани великі гроші. І брат Пінтевої фраїрки ударив сплячого опришка ножем між лопатки.

Пинтя ще мав силу убити їх обох за зраду й пішов помалу в ліс. Хотів перескочити потік, щоб постолів не замочити, але замочив. І зрозумів, що смерть його близько.

Сів під дерево й зажурився, що не буде кому продовжувати його справу. І тут він увидів на дорозі хлопчика, який дуже плакав. Прикликав того хлопця, визвідав, чого він плаче. Хлопчика звали Довбушем. Плакав він тому, що ґазда його дуже набив, бо вовк вівцю загриз.

Пинтя дуже зрадувався, що увидів такого хлопця, який ненавидить багатів. Вповів Довбушеві, що передає йому свою силу. Дихнув тричі Довбушеві в рот, видихнув із себе всю силу і вмер. І став Довбуш дуже сильним. Правда, не таким, як Пинтя, бо лише половину Пінтевої сили дістав – друга половина сили старого опришка витекла з кров'ю.

Довбуш за те, що убив чорта, також зробився таким, що його куля не брала. А ще він знайшов таку траву, що всякі замки вдопирала. Із своїми хлопцями-опришками Довбуш наганяв на панів не менше страху, як до цього наганяв на них Пинтя.

Володимир АНТОФІЙЧУК

ГІРЧИЧНЕ ЗЕРНЯ

Оповіді про основи християнського віровчення

(Продовження з № 340)

ГОЛГОФА

*Отче, прости їм,
бо не відають, що чинять.
Лука, 23: 34*

Після оголошення вироку і побиття Ісуса повели до місця страти. Воно знаходилося на захід від Єрусалима, на пагорбі, що мав назву Голгофа. Засуджений на розп'яття мусів сам нести свій хрест. Змучений катуваннями і душевними стражданнями Ісус часто спотикався під тягарем хреста. За міською брамою шлях піднімався вгору і йому стало ще важче йти. У цей час, повертаючись з роботи в полі, йшов Симон Кириनेянин. Він із співчуттям дивився на страждання Христа. Римляни наказали йому допомогти Ісусові нести хрест.

Дорогою на Голгофу йшло безліч людей. Дехто з них насміхався над Ісусом. Але було й багато жінок, які плакали за ним. Ісус Христос сказав їм:

– Дочки єрусалимські! Не плачете за мною, а плачете за собою і за дітьми своїми, бо незабаром

настануть дні, коли говоритимуть: щасливі ті жінки, у яких немає дітей. Тоді скажуть люди горам: упадіть на нас і покрийте нас.

Так Господь провістив ті жахливі біди, які мали невдовзі спіткати Єрусалим та народ єврейський.

Розп'яття на хресті – найганебніша і найжорстокіша страта, якою в ті часи карали найбільших злочинців. Засуджений неймовірно страждав від страшного болю і нестерпної спеки. Так могло тривати навіть декілька днів, аж поки наставала смерть.

Перед виконанням вироку римські вояки подали Ісусові кисле вино, змішане з гіркими речовинами, щоби полегшити йому муки. Але він відмовився його пити, бо не хотів полегшувати свої страждання, добровільно прийняті за гріхи роду людського. Власну гірку чашу Господь мав випити до дна, щоби до останку виконати свою земну місію.

Коли ж розпинали Ісуса Христа, він молився за своїх убивць:

– Отче, прости їм, бо не відають, що чинять.

На хресті над головою Христа за велінням Понтія Пілата прибили табличку з написом різними мовами: «Ісус Назарянин Цар Юдейський». Під хрестом зібралось багато людей. Деякі з них насміхалися над

Ісусом і говорили, щоби він урятував себе і зійшов із хреста. А коли він так зуміє зробити, то вони повірять, що перед ними Син Божий.

Поряд з Ісусом Христом розп'яли двох розбійників. Той, що висів ліворуч, також насміхався, кажучи:

– Чи ти не Христос? То спаси себе й нас.

Інший же, що висів праворуч, дорікнув тому:

– Чи ти не боїшся Бога, адже й сам на розп'ятті засуджений? Але нас справедливо засуджено, а він ніякого зла не вчинив. – І звернувшись до Ісуса, попросив: Пом'яни мене, Господи, коли прийдеш у Царство Твоє.

Пітер Брейгель. Шлях на Голгофу. 1564 р.

ХРИСТИЯНСЬКІ ЧИТАННЯ

Спаситель же, прийнявши щире каяття грішника та його віру, промовив:

– Істинно кажу тобі: сьогодні будеш зі мною в раю.

Під хрестом розп'ятого Ісуса Христа стояла також мати його, а коло неї – апостол Іоанн, Марія Магдалина і ще кілька жінок. Ісус, бачачи страждання матері, пригніченої горем, сказав їй, вказуючи на Іоана:

– Оце син твій!

Потім звернувся до Іоана:

– Оце матір твою!

З того часу Іоан узяв Матір Божу до себе і піклувався про неї.

І враз полудневе сонце померкло, і темрява на три години огорнула землю. Весь цей час Ісус терпів тяжкі муки і спрагу. Один із вояків намочив губку і на списі підніс її Христові. Він же, зволоживши уста, тихо проказав:

– Звершилося!

І за мить Ісус видихнув останні свої слова:

– Отче, в руки твої віддаю дух свій!

У цей час розірвалася надвоє завіса в Єрусалимському храмі, земля здригнулася, гроби відкрилися, а померлі святі воскресли й увійшли до Єрусалиму. Сотник і вояки, які стерегли Ісуса, побачивши все це, злякано говорили:

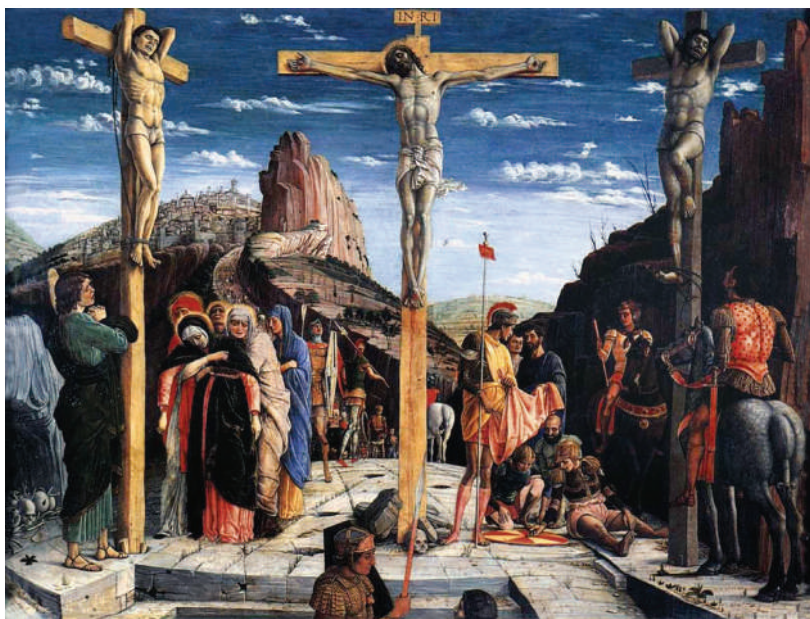
– Істинно, чоловік цей – Син Божий!

А люди, які були при розп'ятті, настрахалися й мовчки поверталися додому, б'ючи себе в груди.

Настав вечір п'ятниці, а з ним і свято Пасхи. Юдеї поспішали, щоб тіла розп'ятих якнайшвидше поховати, бо пасхальна субота, за їхніми релігійними переконаннями, вважалася великим днем. Тому вони звернулися до Понтія Пілата за дозволом перебити коліна розп'ятих, щоб ті скоріше померли і їх можна було б зняти з хрестів. Прокуратор дозволив. Римські вояки, яким було віддано відповідний наказ, спочатку перебили коліна розбійникам, а коли підійшли до Ісуса Христа, то побачили, що він уже мертвий. Але один із вояків, щоб так переконалися у його смерті, проколов йому списом ребра, і з рани потекла кров і вода.

Того ж вечора Йосип з Ариматеї отримав дозвіл у Понтія Пілата на поховання Ісуса Христа. У поховальному обряді йому допомагав також таємний учень Ісуса Никодим. Недалеко від Голгофи Йосип мав приготовану для свого поховання печеру. Туди й поклали тіло Христа, а вхід до неї завалили великим каменем. Матір Божа й побожні жінки, що її супроводжували, спостерігали за похованням і гірко плакали.

Наступного дня вранці юдеї прийшли до Понтія Пілата і вимагали, щоб той поставив велику варту біля гробу Господнього, і щоб та варта перебувала там аж до третього дня, бо Ісус обіцяв воскреснути на третій день. Вони побоювалися, що учні можуть викрасти тіло, а потім будуть говорити, що Ісус воскрес. Пілат призначив велику охорону, а печеру звелів запечатати.

Андреа Мантенья. Розп'яття. 1456 – 1459 рр.

ЧЕТВЕРТИЙ ЧЛЕН СИМВОЛУ ВІРИ

Отже, як свідчить євангельська оповідь, Господь Бог наш Ісус Христос розп'ятий був за нас при Понтійському Пілаті, і страждав, і був похований.

Ця істина становить четвертий член символу християнської віри.

(Далі буде)

